ÑAPA

Weekendbijlage
van dagblad Amigoe
zaterdag 20 september 2014

Terug naar de eigen natuur

Pagina 10 & 11

Inhoud

Voorpagina 1

Inhoud 2

Uitgelicht 3

Gezondheid 4

Historie 5

Eten & drinken 6

Nieuwe leven voor vergeten composities 7

Literatuur 8 & 9

Terug naar de eigen natuur 10 & 11

Tula's droom 12 & 13

Business 14 t/m 18

Puzzels 19

Bestemming Curaçao 20

Foto van de week.

Tim Hankart (14) maakte deze foto voor zijn huis. Hij schrijft: "Deze twee mooie kinikini's (torenvalken) waren een bloublou (grote hagedis) aan het verorberen. Ik zou het leuk vinden als jullie deze foto willen plaatsen in de Ñapa." En zo dus gedaan.

Heeft u een mooie foto? Stuur hem dan naar napa@amigoe.com

Colofon

BLADMANAGER Linda van Eekeres
email: napa@amigoe.com
telefoon: 7672000

EINDREDACTEUR Hans Vaders

VORMGEVING Linda van Eekeres
Oscar Vanegas

Voorpaginafoto: Ken Wong

Aan deze Ñapa werkten mee:

Ingemara Bak, Evert Bongers, Monique Casimiri, Hans de Haan, Fred de Haas, Lennart Huijsen, Brede Kristensen, Judice Ledeboer, Roxanne Martha, Cisca Rusch, Otti Thomas, Marcel Truyens, May Voges, Mineke de Vries, Miriam de Windt, Ken Wong

Thuis.

Ezels op Bonaire

Monique Casimiri

Je ontkomt er niet aan als je op Bonaire bent. Je komt er ezels tegen. Op straat, langs het hek van je huis, in de mondi en uiteraard ook in het Donkey Sanctuary. Wij wilden dat weleens zien. We kennen de ezels alleen in het wild, maar nu ook in het reservaat.

Bij aankomst werden we warm onthaald en kregen we uitleg over de ezels; wat mag wel en wat mag niet. Na het betalen van de entree en na het kopen van een zak wortels reden wij over het geitenrooster, in dit geval dus een ezelrooster, het park in. Voeren mocht pas na de uitkijktoren en de weg kwijt raken was niet mogelijk, het wijst zich vanzelf vertelde de vriendelijke mevrouw. Dat laatste klopt, via een vaste route reden wij stapvoets naar de uitkijktoren.

We reden nooit alleen. Er waren geen andere auto's, maar we werden continu vergezeld door een aantal ezels. Aan elke kant van de auto één. Met hun kop in de wind renden ze mee met de auto, af en toe een klopje met hun neus tegen de ramen. Met name onze zoon vond dit schouwspel hilarisch en lag dubbel van het lachen achterin de auto. Na een x aantal meters vond de ezel het wel welletjes, er gebeurde niets voor hem. En op het moment dat hij afhaakte stond nummer twee in het gelid om zijn plek in te nemen. Zo kwamen wij aan bij de uitkijktoren. Behalve ons escorte stonden hier nog zo'n dertig ezels klaar om ons te begroeten. Allemaal even vriendelijk. Ze lieten zich aaien en paaien, maar waar ze vooral naar uitkeken waren de wortels die we bij ons hadden. Wij keken uit over het terrein waarover zij zich vrij konden bewegen, zij keken uit naar de lekkernij die we bij ons hadden.

Na het voeren reden we verder en vanuit de auto voederden we nog wat door. Ik neem aan dat onze voorgangers dat ook deden, wat het gedrag van de ezels verklaarde aan het begin van onze rit.

Vrienden op het eiland vertelden ons dat dit hele ezelproject toch enigszins omstreden is. Dat er ezels worden opgevangen is een goede zaak, zeker als ze ziek zijn of als er weesjes rondlopen. Dat ze ezels vangen om hierheen te brengen is nergens voor nodig. Ezels horen bij Bonaire. Die horen vrij rond te lopen, die horen niet achter slot en grendel, waar ze gecastreerd worden en waar je tegen betaling naar mag gaan kijken. Er is ooit geopperd dat het een heel bijzonder soort is, maar ook dat is weerlegd, het is een veel voorkomende soort ezels. In ieder geval geen reden om ze te vangen en op te sluiten onder het mom van bescherming.

Het argument dat ezels bij verkeersongelukken betrokken zijn klopt wel, maar naar mijn mening worden in dat geval de verkeerde ezels achter slot en grendel gezet.

Uitgelicht.

Marathonzeilrace

De twee keer uitgestelde marathonzeilrace van Watersportvereniging Jan Sofat vond afgelopen zaterdag uiteindelijk doorgang. Tien teams bonden maar liefst 12 uur lang de strijd met elkaar aan. De jongste deelnemer was 10 jaar. In de Optimistenklasse won het team van Bruno Brouwers, Cas van der Klok en Emil Bergsma. In de Sunfishklasse ging het goud naar Jordan van Rooyen en Derek Bongaertz. Voor het Prinses Wilhelmina Fonds werd 3000 gulden opgehaald.

Foto's: **Cisca Rusch**

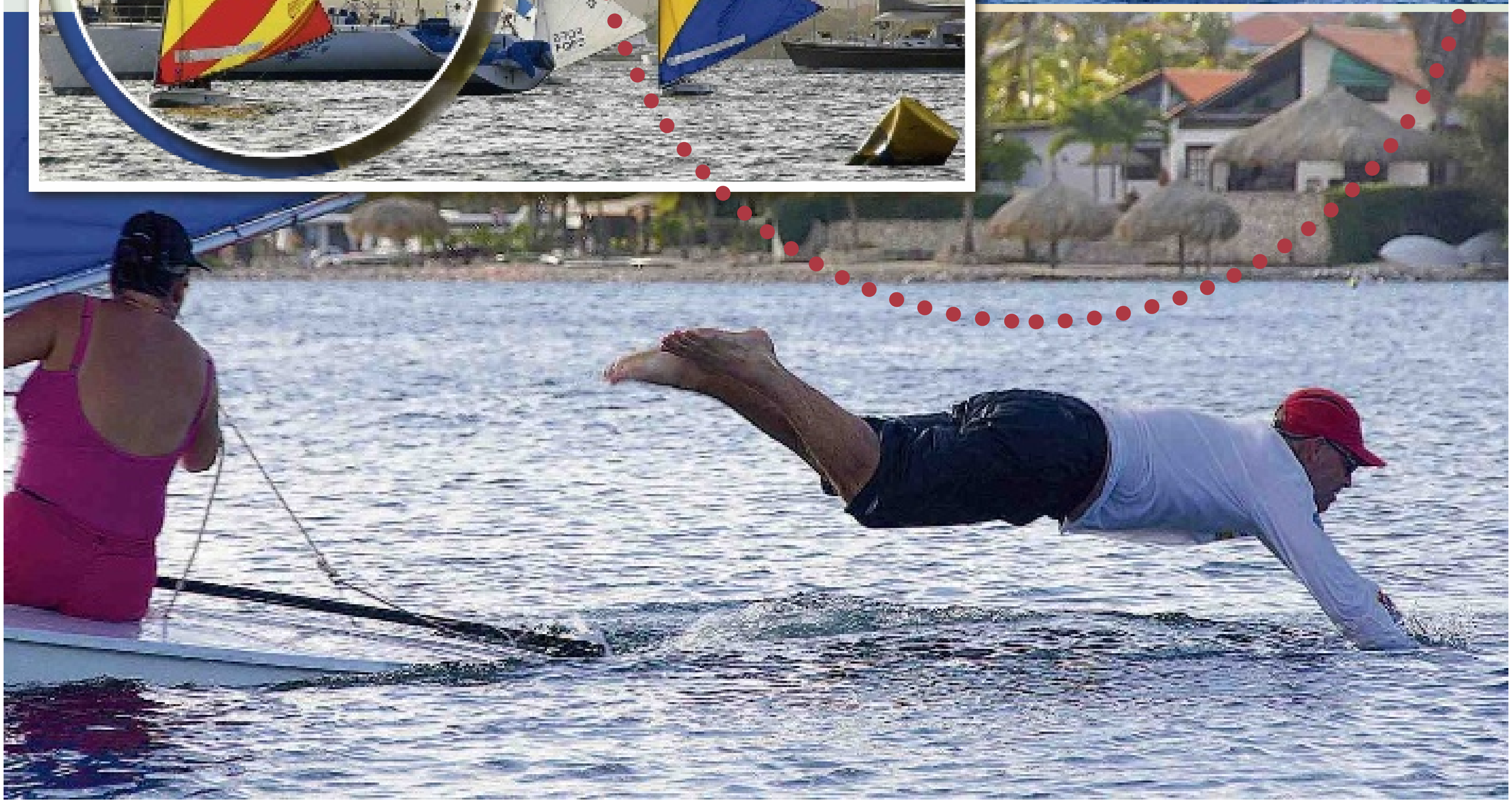

Medisch.

Supplementen zijn niet allemaal veilig (2)

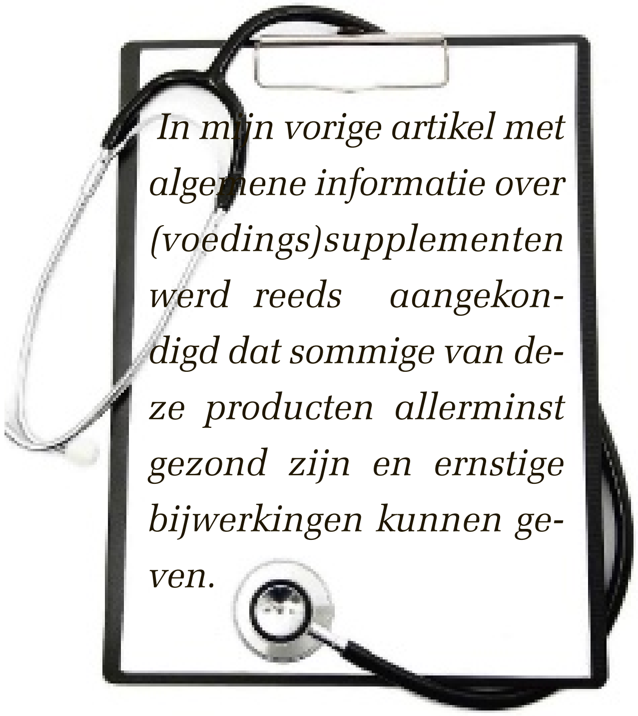

In mijn vorige artikel met algemene informatie over (voedings)supplementen werd reeds aangekondigd dat sommige van deze producten allerminst gezond zijn en ernstige bijwerkingen kunnen geven.

Tekst: **Hans de Haan**

Eén van de oorzaken ervan is dat op deze producten geen kwaliteitscontrole wordt uitgeoefend, zoals plaatsvindt voor echte geneesmiddelen. Ziehier de gevolgen daarvan.

De aanleiding voor dit artikel is de recente publicatie in de New England Journal of Medicine van een interview met de arts Pieter A. Cohen wegens de ontdekking van ernstige bijwerkingen van het populaire supplement 'OxyElite Pro', een afslankmiddel. De Centers for Disease Control and Prevention in de VS rapporteerden in februari 2014 over 97 gevallen van leverontsteking (hepatitis) en -falen, resulterend in 47 ziekenhuisopnames, 3 levertransplantaties en één dode.

Dit supplement is natuurlijk uit de handel genomen, maar het heeft wel een schrik veroorzaakt die ertoe heeft geleid dat maatregelen zijn genomen om een dergelijke catastrofe in de toekomst te weren. De waakhond op dit gebied, de Food and Drug Administration (FDA) heeft in dit geval jammerlijk gefaald, want dit instituut kwam er pas na vier maanden achter dat er iets mis was met dit middel. Eind vorig jaar werd in het Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde een geval gepubliceerd van een vrouw die psychotisch werd door het gebruik van 'Brazil Potent Slimming Coffee' en in die toestand zichzelf met een mes in de buik stak. Het middel bevatte de giftige stof sibutramine, een al lang geleden verboden eetlustremmer.

Achterhaalde misvatting

Bovenstaande voorbeelden zijn weliswaar extreem, maar het heeft wel geleid tot een meer kritische houding ten opzichte van dit soort producten. De misvatting is namelijk dat middelen op basis van kruiden en supplementen worden beschouwd als een 'gezonde' aanvulling op de dagelijkse voeding en geen medisch werkzame stoffen bevatten. Was het maar waar! De praktijk is anders, want er zijn malafide fabrikanten die wèl allerlei medicinaal werkzame stoffen aan de supplementen toevoegen. Nog erger is dat deze verboden toevoegingen vaak niet eens worden vermeld in de bijsluiter of op de verpakking. Deze praktijken vinden voornamelijk plaats bij supplementen voor spieropbouw en om af te slanken (fatburners) en vooral bij producten die via internet besteld kunnen worden.

Geen controle

In de VS geldt de wet 'Dietary Supplement Health and Education Act' uit 1994 waarin staat dat voedingssupplementen veilig zijn totdat het tegendeel is bewezen. De FDA heeft dan alleen de taak om - zodra deze supplementen schade veroorzaken - deze te indentificeren en te verbieden. In Nederland bestaat de Voedsel en Warenautoriteit die ook niet de taak heeft om deze producten op veiligheid en kwaliteit te controleren. Er worden alleen eisen gesteld aan de fabricage ervan, met name op het naleven van de hygiënevoorschriften. Sinds het bovenbeschreven incident zijn in de VS door verschillende instanties meer dan 500 supplementen geïdentificeerd die zijn 'vergiftigd' met stimulerende middelen, anabole steroïden, niet toegestane antidepressiva, afgekeurde afslankmiddelen of ongeteste, erectiebevorderende producten, afgeleid van sildenafil (Viagra). Vorig jaar zijn in diverse supplementen, vooral bestemd voor bodybuilders, nieuwe stimulantia aangetroffen, afgeleid van amfetamine (speed), zoals α-DEPEA, β-MePEA en methylphenethylamine, producten die niet vooraf bij mensen zijn getest op veiligheid en werking. Er zijn ook toegevoegde stoffen die bij sommige mensen een verslavende werking hebben, waardoor het moeilijk wordt om ermee te stoppen, wat natuurlijk de omzet van deze producten bevordert.

Doping

Eén van de gevolgen van deze misleiding is dat atleten, van wie velen supplementen gebruiken voor betere prestaties, regelmatig worden geschorst voor deelname aan een wedstrijd omdat ze positief getest worden op doping. Een fraai voorbeeld hiervan is de test die 10 jaar geleden werd uitgevoerd bij atleten die in 2004 deelnamen aan de Olympische Winterspelen in Salt Lake City door het Nederlands Olympisch Comité en de Nederlandse Sportfederatie. Het ging om diverse voedingssupplementen die de atleten zelf gebruikten en vrijwillig konden inleveren. Van hen maakte ruim negentig procent gebruik van dit aanbod en er werden 69 producten ingeleverd. Deze zijn onderzocht door zowel TNO als het Rijksinstituut voor Volksgezondeid en Milieu (RIVM). De resultaten ervan waren schrikbarend. In één van de supplementen werd zelfs de stof MDMA, een soort amfetamine, aangetroffen, tevens een belangrijk bestanddeel van de partydrug ecstasy. Andere supplementen bevatten een anabool, spierversterkend hormoon, verwant aan nandrolon en populair onder bodybuilders. Van de 31 in Nederland gekochte supplementen, bleken er acht stoffen te bevatten die voorkomen op de lijst van in de sport verboden middelen.

Gezondheidsschade

Het is duidelijk dat door het gebruik van ondeugdelijke voedingssupplementen met vervalste geneesmiddelen, serieuze risico's worden genomen op het oplopen van gezondheidsschade. Zoals hier eerder vermeld, is het grootste probleem hierbij dat men niet weet of een supplement ondeugdelijk is. De ervaring heeft wel geleerd dat de supplementen die worden aanbevolen aan sporters (voor prestatieverhoging) en die om af te slanken het grootste risico hierop leveren. Er wordt daarom aanbevolen deze producten bij betrouwbare leveranciers te kopen en zeker niet online, hoewel ze daar vaak veel goedkoper zijn. Verder is het verstandig om ervaringen uit te wisselen met andere gebruikers van supplementen en alert te zijn op eventueel bij hen ontstane, ongewenste bijwerkingen.

Hulp dopingautoriteit

Om de sporters toch de hoogst mogelijke zekerheid te geven op het gebruik van dopingvrije supplementen, is in Nederland het 'Nederlands Zekerheidssysteem Voedingssupplementen Topsport' (NZVT) opgezet. De voedingssupplementen die op deze lijst staan, zijn per batch gecontroleerd op de aanwezigheid van dopinggeduide stoffen (www.dopingautoriteit.nl/nvzt). Sinds kort is er zelfs een applicatie uitgebracht waarmee met een smartphone deze lijst kan worden geraadpleegd. Natuurlijk kan op internet ook veel informatie worden verkregen hierover.

Helaas zijn er op de wereld mensen die veel geld willen verdienen aan de wens van gezond leven van velen. Hierdoor zijn industrieën ontstaan die misbruik maken van deze wens en producten op markt brengen met gezondheidsclaims die niet door betrouwbaar, wetenschappelijk onderzoek zijn bevestigd. De meeste van deze producten zijn niet alleen onwerkzaam of zinloos, maar sommige kunnen ook de gezondheid schaden. Het is daarom verstandig dat gebruikers van zulke supplementen hun huisarts raadplegen over het gebruik ervan.

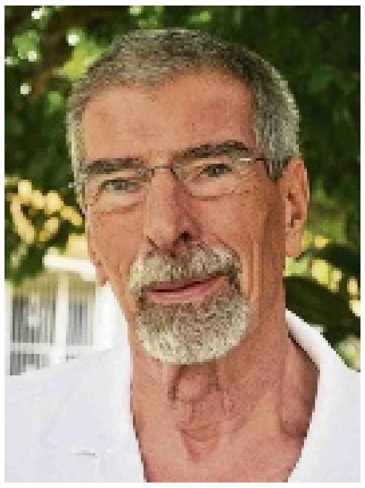

Hans de Haan is arts en jarenlang actief geweest als medisch adviseur bij diverse instanties.

Mijn jongensjaren (2)

Dokter Horacio Eulogio Oduber was in mijn jeugd onze huisarts. Hij was de enige arts op het hele eiland en stond dus voor de medische verzorging van 8000 mensen, die her en der over het hele eiland verspreid woonden! Behalve huisarts moest hij tegelijk chirurg, psycholoog en wat al meer zijn. De mensen droegen hem op handen.

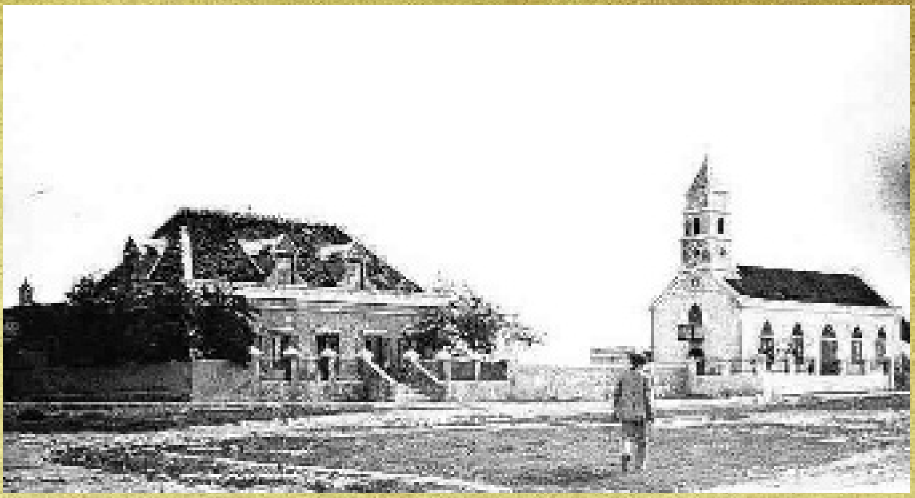

Het huis van dokter Oduber aan de Wilhelminastraat, naast de Protestantse kerk, begin 20e eeuw.

Links vooraan Horacio Oduber. Naast hem zijn broer Daniel. Achter hen twee van de vier zonen van Horacio, Jacobo (Cobito) en Francisco (Fanchi) Oduber.

Men zei van hem, dat hij 'een geneeskrachtige glimlach' had. Je voelde je bij hem direct op je gemak. Er waren verschillende kinderen en mijn broers en ik waren bevriend met de jongens van dokter Oduber. Velen van mijn lezers hebben de inmiddels overleden artsen Jacobo of Cobito en Francisco Oduber en de bouwkundige Polidor Oduber nog gekend. Dat zijn mijn jeugdvriendjes geweest, maar vooral met Polidor, die ik 'Doli' noemde, ging ik altijd erg veel om.

Dokter Oduber wist wel hoe hij met mensen moest omgaan. Ik herinner mij, dat een van mijn broers, die nogal nerveus was, zich inbeeldde aan een hartkwaal te lijden. Dokter Oduber heeft hem eraf geholpen met pillen, gemaakt van... brooddeeg en zijn wonderen doende geneeskrachtige glimlach.

Dag en nacht stond de dokter voor iedereen klaar, rekeningen stuurde hij bijna nooit, en altijd was hij in een vrolijke bui. Zijn zondagen waren altijd gewijd aan amputaties. U zult mij vragen, waarom hij dat zo speciaal op zondag deed. In mijn jongensjaren waren de goudmijnen van Aruba in volle exploitatie en je kon dus overal aan dynamiet komen. Op zondag plachten vele mijnwerkers uit vissen te gaan en daar gebruikten ze dynamiet bij. Er ging praktisch geen zondag voorbij of daar gebeurde een ongeluk mee en dikwijls ben ik getuige geweest van de hartroerende tonelen die zich afspeelden, als de slachtoffers werden binnengedragen. Dokter Oduber moest zulke operaties in zijn eentje verrichten, want er was zelfs geen verpleegster om hem te helpen of om anesthesie toe te dienen. Hij had daar echter wat op gevonden. Van de nood een deugd makende, schonk hij de patiënt de nodige stevige borrels in en beneveld door deze 'narcose' ging de patiënt op de snijtafel.

Dokter Oduber was ook bijzonder sociaal. Hij was om zo te zeggen, de ziel van het sociale leven van Aruba. Heel dikwijls gaf hij bij hem thuis danspartijtjes en dat waren de leukste avonden die ik mij uit mijn jeugd herinner. Zelf was hij een goed danseur, hij schaakte en hij damde, in alles stond hij zijn mannetje. Hij was algemeen geëerd en bemind. Later is hij naar Curaçao gegaan, waar hij ook nog korte tijd heeft gepraktiseerd. Op Curaçao is hij in 1935 op 73-jarige leeftijd overleden.

Vanwege de slechte toestanden op Aruba trokken vóór de komst van de Lago veel van onze mannen naar het buitenland om daar een bestaan te zoeken. Eerst gingen zij naar Suriname, later naar Colombia en Cuba. Tientallen gezinshoofden keerden nooit meer terug naar hun geboortegrond. Zij vonden de dood in den vreemde.

Op Aruba moest men alles wel slikken, daar een beklag toch geen effect zou sorteren. Wij hadden weinig bemiddelde mensen, die op eigen initiatief iets durfden beginnen. Een uitzondering, die hier zeker wel genoemd mag worden. was Cornelis H. Eman. Dit was een koopman, die zich het lot van onze arme bevolking altijd heeft aangetrokken. Hij gaf kredieten op grote schaal en kocht alles op wat de kleine planter te koop aanbood, ook onrijpe dividivipeulen! Cornelis Eman heeft eens een groot kapitaal geriskeerd, toen hij ter beschaming van de overheid, een eigen waterleiding in bedrijf stelde. De aangesloten huizen betaalden f. 1.50 per maand en men kon de kraan de hele dag open laten.

Het water, dat Eman distribueerde, was putwater, dat door windmolens moest worden opgepompt, zodat men afhankelijk was van de passaatwind. Bij windstilte was er soms gedurende dagen geen water, maar dan werd er over de betrokken maand door de verbruikers niets betaald. Dit beslisten zij eigendunkelijk. Voor Aruba was het een bedrijf van groot algemeen belang, maar Eman vond onvoldoende steun en medewerking bij de plaatselijke overheid. Teleurgesteld moest hij tenslotte zijn waterleiding opgeven.

Zo was het in mijn jongensjaren op Aruba. Men vegeteerde instede van te leven. Zoals ik al eerder zei, werd er door de overheid letterlijk geen vinger uitgestoken om ook maar de geringste verbetering aan te brengen in de bestaande wantoestanden. Het leven leek doelloos en was ontmoedigend. Slechts nu en dan kende Aruba een kortstondige periode van opleving,

gevolg van activiteiten bij de fosfaatindustrie of de goudwinning. Tot omstreeks 1916 hebben deze bedrijven aan vele huisvaders werk gegeven, terwijl het ook behoorlijke bronnen van inkomsten waren voor de overheidslade.

Willem Frederik Meinhardt Lampe

Willem Frederik Meinhardt Lampe, geboren op Aruba in 1896, heeft een indrukwekkende carrière gehad, voornamelijk in overheidsdienst van de Nederlandse Antillen tussen 1917 en beginjaren 70. Tussen 1917 en 1930 was hij onder meer griffier op Sint Eustatius en plaatsvervangend gezaghebber op Saba en Sint Maarten. Hij studeerde rechten in Nederland, was notaris op Aruba, werd minister van Justitie op Curaçao en Gevolmachtigd minister in Den Haag. Hij overleed in 1973 op Aruba. Zijn memoires had hij in boekvorm gepubliceerd onder de titel 'In de schaduw van de Gouverneurs' (De Wit Aruba, 1968). Hierin beschrijft hij zijn ervaringen van meer dan 50 jaar, onder zeven gouverneurs. Hierbij volgt een selectie uit een hoofdstuk van dat boek, samengesteld door Evert Bongers. Publicatie met toestemming van Uitgeverij De Wit Aruba en mevrouw Sheila Lampe.

Food for thought.

75 gram rauwe groente per persoon

Waterkers, die groeit en geteeld wordt in water, heeft een hoge voedingswaarde. Zelfs is het zo dat in de geschiedenis vermeld wordt dat de Griekse arts Hippocrates een ziekenhuis liet bouwen vlakbij stromend water zodat hij gemakkelijk waterkers bij de hand had voor zijn patiënten.

Tekst: Miriam de Windt

Een rauwkostsalade hoeft niet altijd veel ingrediënten te bevatten. Dit recept is er één om kennis te maken met de waterkers.

Volgens de voedingsleer dient u minimaal 75 gram rauwe groente per persoon te berekenen voor een rauwkostsalade. Voor de analyse werd dan ook 75 gram per persoon waterkers berekend. Waterkers, als enige hoofdingrediënt, is verantwoordelijk voor de hoeveelheden vitamine A, C en kalk. Voor wat betreft vitamine A en C, nog 2 mandarijntjes en u hebt de totale hoeveelheid A en C binnen voor de dag.

Met betrekking tot de vetten: voor de analyse werden 4 eetlepels olijfolie berekend voor het bakken van de croutons. Waarschijnlijk te weinig om de blokjes brood in te bakken. Brood neemt bij het bakken veel olie op. Een alternatief is om het brood met olijfolie te besmeren, hierna in blokjes te snijden en in een grillpan of in de oven te bakken/grillen. U kunt op deze manier de hoeveelheid vetten een beetje reduceren.

80 soorten waterkers

Er zijn circa 80 soorten waterkers, maar niet allemaal zijn ze eetbaar. De witte waterkers wordt meestal als groente verhandeld. Wit duidt op de kleur van de bloemen die de plant heeft. Echter, de waterkers voor salade dient te worden geoogst voordat deze bloeit. Het wordt in water geteeld. Het liefst stromend water.
Waterkers kan rauw in salades worden gegeten of gekookt. Waterkers bevat significante hoeveelheden ijzer, kalk, jood, de vitamines A en C en foliumzuur. Geloof het of niet, het is ook een goede leverancier van Omega-3-vetzuren. De weinige vetten die waterkers bevat, zijn voor een belangrijk deel opgebouwd uit Omega-3-vetzuren. Ook is waterkers rijk aan antioxydanten.
Waterkers is tegenwoordig moeilijk te krijgen. Doordat men bewust is geworden van de voedingswaarde, is de vraag naar waterkers enorm gestegen. Waterkers dient u het beste rauw te eten en zo vers mogelijk. De bladeren dienen jong en mals te zijn voor de beste smaak.
U kunt zelfs uw eigen waterkers planten. Informatie over het telen in water is niet zo moeilijk verkrijgbaar. Cursussen en workshops worden regelmatig gegeven. U heeft dan biologische waterkers.
Kanttekening; Omdat waterkers in water geteeld wordt, dient u de bladeren goed te wassen. Zoals bekend, water kan veel bacteriën en wormpjes bevatten, die tussen de bladeren kunnen blijven hangen. Zeker als u waterkers heeft die in stilstaand water is geteeld. Deze organismen wilt u uiteraard niet in uw rauwkost.

Waterkers bevat 300 procent van de DAH voor vitamine K. Vitamine K heeft een belangrijke functie bij bloedstolling. Indien u bloedverdunnende medicatie gebruikt, dient u voorzichtig te zijn met al te veel waterkers. Geen grote porties en de superfoods zoveel mogelijk variëren.

Miriam de Windt is diëtiste en natural nutritionist.
T 889-1788
C 520-6932
E mdewindt@scarlet.an.

Voedingswaarde voor een 1-persoonsportie uitgaande van 4 personen per recept:

Voedingsstoffen	Hoeveelheid	% DAH
Calorieën/ kJoules	329 /1382	16%
Natrium	172 mg	9%
Eiwitten	3 g	3%
Kalk	100 mg	14%
Vetten	23 g	34%
IJzer	0.6 mg	4%
Verzadigde vetten	0	0
Vitamine A	722 mcg	90%
Cholesterol	0	0
Vitamine B1	0,11 mg	11%
Koolhydraten	19 g	8%
Vitamine B2	0,09 g	7%
Voedingsvezels	2 g	7%
Vitamine C	37 mg	53%

De percentages zijn berekend op basis van 2000 calorieën (8400 Kjoules) per dag, voor een gezonde volwassene.

Kook mee met May.

Ingrediënten:
2 dikke sneden witbrood, korst verwijderd, in blokjes snijden.
1 teen knoflook, gepeld, in tweeën
olijfolie om te bakken
2 bosjes waterkers
handjevol slablaadjes

Eetlepels vinaigrette:
1 à 2 theelepels mosterd
2 eetlepels vers citroensap
2 eetlepels balsemiek-azijn
zout en vers gemalen zwarte peper
5 eetlepels extra virgin olijfolie
fijngehakte knoflook naar smaak

Bereidingswijze:
Eerst de vinaigrette maken:
De mosterd met het citroensap, de azijn en het zout en de peper mengen. De olie er langzaam doormengen, zodat het mengsel dik wordt tijdens het mengen. De knoflook erdoor roeren. 30 Minuten laten staan voor de vinaigrette te gebruiken.
De sla:
De knoflookhelften over de bodem van een koekenpan wrijven. Knoflook weggooien.
Genoeg olie in de pan doen om de croutons aan alle kanten bruin en knapperig te bakken.
Met een geperforeerde lepel uit de pan nemen en op keukenpapier laten uitlekken.
De slablaadjes langs de kant in een saladekom arrangeren.
De waterkers door de vinaigrette scheppen. De waterkers in de slablaadjes schikken en de croutons erop strooien.
Voor 4 personen.
Eet smakelijk,
May

Nieuw leven voor vergeten composities

Otrobanda was in de eerste helft van de vorige eeuw net zo levendig als nu. Die bevestiging komt niet uit een geschiedenisboek, een expositie met sepia-foto's of een herinnering van een familielid, maar van de wals Otrobanda, geschreven door Albert T. Palm.

Tekst en foto: **Otti Thomas**

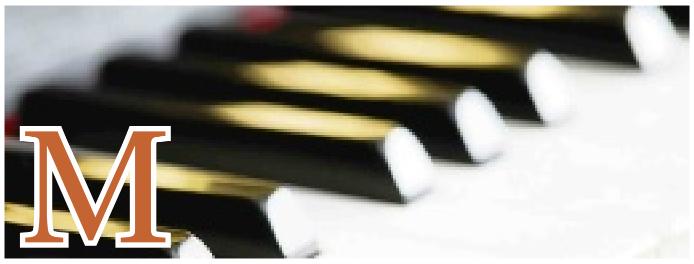

Walter Palm, tevens secretaris van de Palm Music Foundation, en pianist Marcel Worms.

Met de compositie vol variatie en tempowisselingen, lijkt hij te vertellen over het dagelijks leven in de stadswijk: kinderen die kattenkwaad uithalen, mensen die iets drinken tijdens een verhitte discussie of iemand die gewoon rustig geniet van de middagzon. Gebeurtenissen die geen verband met elkaar houden, buiten het feit dat ze allemaal in Otrobanda plaatsvinden. De compositie eindigt bijna plechtig, als de laatste akkoorden van een volkslied voor een volkswijk.

De Nederlandse pianist Marcel Worms bracht op zondag 7 september de Curaçaose geschiedenis tot leven in het Bethaniënklooster in Amsterdam. Een vergeten geschiedenis, want een groot deel van de ruim veertig composities werd nog nooit in Nederland gespeeld en allang niet meer in het openbaar op Curaçao. De wals ¿Porqué sufres? en de tumba El Tyeso van Jan Gerard Palm (1831-1906) bijvoorbeeld, destijds de enige componist die tumba's schreef. Of de danza ¿Porqué no? en de wals El Ramo de Milflores van Jules Blasini, een leerling van Jan Gerard Palm. De romantische wals ¡Deja! is een vergeten compositie van Joseph Sickman Corsen, evenals El Neverí, een vrolijke polka. Walter Palm, betachterkleinkind van Jan Gerard Palm en aanwezig bij de uitvoering, kent enkele composities wel uit zijn jeugd. Maar zijn grootvader Jacobo Palm speelde deze uit zijn hoofd zonder de oorspronkelijke bladmuziek.
De Palm Music Foundation, die zich inzet voor de muzikale erfenis van de familie Palm en andere Curaçaose componisten, traceerde de partituren in het Nationaal Archief van Curaçao en de Mongui Maduro Bibliotheek. De muziek werd oorspronkelijk gepubliceerd in Notas y Letras, een weekblad met bladmuziek en gedichten, uitgegeven van 1886 tot 1888 door Corsen en zakenman Ernesto Römer. "Het bestond kort, omdat veel abonnees hun contributie niet betaalden", aldus Joop Halman, voorzitter van de Palm Music Foundation.
Twee werken, de tumba El Tyeso en de mazurka Santa Clara van Jan Gerard Palm, werden in 2006 herontdekt in Madrid in de nalatenschap van Elsa Debrot-Palm en zijn nu in het bezit van haar dochter Marie Debrot. Alle in de afgelopen jaren verzamelde partituren werden noot voor noot ingevoerd in een computer en vervolgens minutieus gecontroleerd door componist Robert Rojer.
Pianist Marcel Worms kreeg van de Palm Music Foundation een kopie van alle gedigitaliseerde partituren en maakte een selectie voor het pianoconcert. De klassiek geschoolde pianist is gespecialiseerd in kamermuziek en goed bekend met Latijns-Amerikaanse en Caribische muziek. Worms is bovenal een groot liefhebber van Caribische composities, erkende hij tijdens de uitvoering. "Ik verbaas me erover dat Gordon, Dries Roelvink en André Hazes wel bekend zijn in Nederland, maar niemand deze prachtige muziek kent. Daar wil ik me voor inzetten."

Verpleegster

Als een gepassioneerd gids gaf Worms vervolgens aan de goedgevulde zaal een muzikale rondleiding door het Curaçao van de 19e en 20e eeuw. Zonder anekdote vormden de composities net als bij Otrobanda een perfecte basis voor eigen gevoelens en gedachten over de bedoelingen en emoties van de componist. De Anne Marie in de gelijknamige wals van Rudolf Palm (1880-1950), kleinzoon van Jan Gerard Palm, was ongetwijfeld een speels en vrolijk meisje, terwijl de broers in Los Hermanos Hellburg van dezelfde componist vastberaden en enigszins stug lijken. In de overige gevallen fungeerde de muziek als een bevestiging voor het bijbehorende verhaal. In de wals El 18 de febrero en de danza La Trigueña weerklinkt duidelijk Jan Gerard Palms liefde voor Amalia Elodia Perez, de Venezolaanse verpleegster die hem verzorgde nadat hij zijn been brak. De uitvoering van Ecos del Alma van Jacobo Palm (1887-1982) diende als een soort uitroepteken voor het drieluik over de componist, dat eerder dit jaar in de Ñapa verscheen. "Na kritiek dat zijn composities te simpel waren, schreef hij een stuk in B-groot. Muziekkenners weten dat het vijf kruisen heeft. Hij zette het neer voor de neus van de collega, die na het spelen van enkele maten het onmogelijke van de hele onderneming inzag. Jacobo speelde het vervolgens foutloos. Zo zie je maar dat uit negatieve dingen als jaloezie ook mooie dingen kunnen voortkomen", aldus Worms. Ook voor mensen zonder muziekkennis blijkt de complexiteit van het stuk overduidelijk.
De rondleiding voerde verder langs het werk van de Curaçaose componisten Joseph Corsen, Albert en Edgar Palm, Robert Rojer en Wim Statius Muller, maar ook danza's van de Cubaan Ignacio Cervantes en een mazurka van Maria Teresa Carreño, die in haar meisjesjaren optrad voor de Amerikaanse president Abraham Lincoln. Om het verschil te illustreren tussen gangbare Europese en dansbare Caribische walsen en mazurka's, sloot Worms het concert af met een wals van Frédéric Chopin. "De Caribische composities zijn altijd dansbaar. Waar een Europese wals een gewoon loopritme heeft, heeft de Caribische extra stapjes", aldus Worms.

De uitvoering van de vergeten composities in Amsterdam is nog maar een begin. Marcel Worms ontmoet nog deze maand Wim Statius Muller. "Ik hoop dat de grootmeester nog wat geheime tips heeft." Het advies moet zorgen voor een nog betere uitvoering in januari, als er tegelijkertijd cd-opnames gemaakt worden. Optredens op Curaçao, Aruba en Bonaire zijn in voorbereiding. Daarnaast geeft de Palm Music Foundation ook een bundel uit met de verloren gewaande partituren, zodat ook andere pianisten de geschiedenis weer tot leven kunnen brengen.

Literaire oogst van

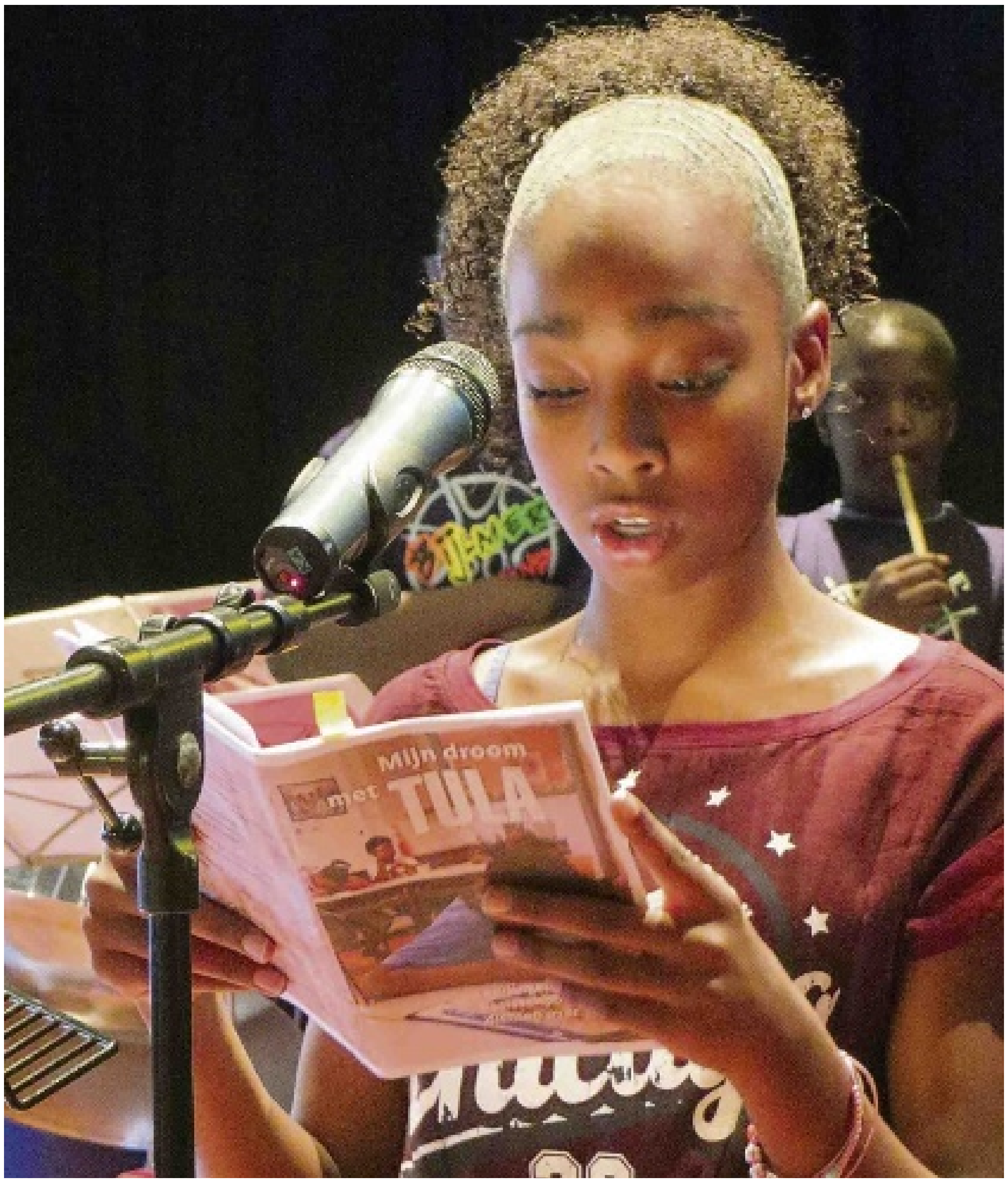

Jemyra Daal leest voor uit de gedichtenbundel Tula mijn droom tijdens het Grachtenfestival in augustus.

Een club van een kleine twintig Caribische auteurs zet zich in Nederland in om de literatuur van de Caribische eilanden bekend te maken. "We willen het moois wat wij te bieden hebben op literair gebied propageren en uitdragen", zegt Sandra Sue, voorzitter van de stichting Simia Literario. De schrijversclub organiseert lezingen, adviseert elkaar en geeft met regelmaat boekjes uit van de gezamenlijke auteurs.

Tekst en foto's: **Mineke de Vries**

"Het is de bedoeling dat de mensen die bij ons zijn aangesloten door elkaar en door mensen van buiten worden geïnspireerd maar ook de mogelijkheid hebben om advies van anderen te vragen. Als daaraan behoefte is, kunnen diegenen die dat willen hun werk ook laten lezen aan collega-schrijvers." Dat zegt de van Aruba afkomstige Sandra Sue, die sinds 2011 voorzitter is van Simio Literario, dat letterlijk literair zaad betekent. "We vragen onze eigen leden om voordrachten te houden, om iets te vertellen over datgene waarmee ze bezig zijn. Zo geeft Gisèle Ecury binnenkort een lezing over haar recent uitgekomen boek De Rode Appel. En Charlotte Doornhein kwam wat vertellen over haar projecten op Curaçao. Zij schrijft bovendien dit jaar het kinderboekenweekgeschenk voor Aruba. Maar we hebben ook andere bijeenkomsten zoals met Nieuwjaar waar wordt gedeclameerd en muziek wordt gemaakt."

Ook worden mensen van buiten het netwerk gevraagd om inspirerende lezingen te geven. Kinderboekenschrijver Roland Colastica vertelde over zijn promotieonderzoek naar de Engels/Caribische literatuur, maar ook was er een middag over poëzie. "Dat zijn dus meer middagen over de techniek van het schrijven, er wordt uitgelegd hoe een gedicht in elkaar zit en welke literaire vormen er zijn." Maar ook cursussen correct spellen in het Papiaments stonden afgelopen jaar op het programma.

Literaire cultuur

Bij de literaire club Simia Literario staat de propaganda van de Antilliaanse en Arubaanse literatuur voorop. Schrijvers van de Cariben verenigen zich om elkaar te inspireren en van elkaar te leren, maar vooral ook om uiting te geven aan hun cultuur. In 2001 ontstond Simia op initiatief van Quito Nicolaas (Aruba) en Liberta Rosario (Curaçao). Doel was Antilliaanse en Arubaanse schrijvers bij elkaar te brengen en ze te ondersteunen bij het schrijven. Ook wilde men de literatuur van deze gebiedsdelen uitdragen in Nederland om te laten zien wat er is aan literaire cultuur. Daarnaast werden meer schrijvers aangezet tot schrijven. De gedichten en verhalen van de aangesloten schrijvers willen met het literaire zaad, simia literario niet alleen zaaien, maar ook oogsten. Sandra Sue: "Onze auteurs schrijven in drie talen, Nederlands, Engels en Papiaments, maar we vertalen onze bijdragen aan gezamenlijke uitgaven altijd naar het Nederlands, omdat we het belangrijk vinden dat juist Nederland onze literatuur kent." Overigens stelt Sue dat het verschil tussen literatuur en lektuur echt een Nederlandse scheiding is. "In andere landen heb je die helemaal niet, al is er natuurlijk wel een gradatie in kwaliteit."
De groep Caribische schrijvers weet elkaar snel te vinden in Nederland. "We hebben te maken met een kleine gemeenschap waarin men elkaar veelal wel kent en zo vreselijk veel auteurs zijn er niet." Mensen die tot de groep van Simia behoren, zijn bijvoorbeeld Eugenie Herlaar, Olga Orman, Frida Winklaar-Domacassé, Collin Schorea, Charlotte Doornhein, Alida Kock, Joan Leslie, Lambertha Souman, in totaal zo'n vijftien à twintig mensen. Ook de dit jaar overleden Richard de Veer behoorde tot Simia. De enige voorwaarde is dat de leden een band met de eilanden hebben of dat hun werken een Caribisch thema hebben. De meeste van de aangesloten auteurs schrijven novellen, romans en gedichten. Sandra Sue schrijft zelf ook, maar tot nu toe uitsluitend non-fictie. "Ik vind dat ik dat altijd nog eens moet doen, fictie, maar ik hik er een beetje tegenaan."

Communicatie

Sandra Sue kwam in de jaren zeventig naar Nederland om geneeskunde te gaan studeren, wat niet de juiste studie bleek. Een aantal jaren later vond ze die wel, ze ging Beleid en Management in de Gezondheidszorg studeren aan de Erasmus universiteit. Door haar bijvak publieksvoorlichting kwam ze in de communicatie terecht en inmiddels werkt ze al vele jaren op het Provinciehuis in Utrecht. Naast deze baan had ze ook met regelmaat andere banen erbij, altijd in zorg en welzijn. Zo was ze onder meer beleidsmedewerker bij Forsa en coördinator van een gezondheidsvoorlichtingscentrum voor migrantenvrouwen in Amsterdam. "Door fusies van allerlei stichtingen voor Antillianen, bleven er uiteindelijk steeds minder organisaties over, waardoor ook het werk terugliep." Sue schreef ook veel voor allerlei bladen die zich richtten op migratie, zoals Plataforma, Na Kaminda en Contrast.
Sinds haar aantreden in 2011 is Sandra Sue ook direct voorzitter van Simia en vormt met nog drie anderen het bestuur. Sue: "Naast onze intern gerichte activiteiten treden we daarnaast ook zoveel mogelijk naar buiten. Zo hadden we met ons tweede lustrum in 2011 een bijeenkomst in de Bibliotheek van Amsterdam, maar ook zijn we bijvoorbeeld altijd met een stand aanwezig op de Arubadag." Tevens was Simia dit jaar op het Grachtenfestival op 17 augustus, waar ze voor NiNsee een deel van hun programma invulden. En tijdens de parade van tweehonderd jaar Koninkrijk in Apeldoorn was de literaire club met een boekenmarkt present in het Antillenpaviljoen.

Topa Tula

Op de boekenmarkten van Simia Literario worden de boeken verkocht van alle aangesloten schrijvers. Ze worden door verschillende uitgeverijen uitgegeven, die overigens wel met name gericht zijn op de Antilliaanse, Arubaanse en Surinaamse markt, zoals In de Knipscheer, Amrit in Den Haag en Carib Publishing. Maar Simia maakt ook eigen gezamenlijke uitgaven met bijdragen van alle aangesloten auteurs. "De eerste keer hebben we dat in eigen beheer gedaan, de laatste jaren doen we dat bij kleine uitgevers. We hebben nu in totaal vijf uitgaven, vaak gekoppeld aan een thema."

Caribische bodem

Simia Literario-voorzitter Sandra Sue

Titels van Simia zijn onder meer Bentana Habri (open raam), een bundel met vooral gedichten en Caribbean Waves of Words. Over identiteit werd ook een gezamenlijk boek gemaakt: Ta ken mi ta (Wie ik ben). Behalve de eigen identiteit komt ook de nieuwe status van de zes eilanden regelmatig terug. Gerarda Lauf roept in haar aanklacht over de onrust Tula aan: 'Stuur je wijsheid, leiding, liefde en begrip. Vraag God om de zes broeders en zusters te zegenen, opdat zij allen met vertrouwen de weg kunnen volgen die ze zelf gekozen hebben.'

Het boekje Topa Tula (ontmoet Tula) uitgegeven door Amrit heeft de slavernij en de nationale held Tula als thema. Indringende gedichten en verhalen zijn hierin opgenomen: 'maan, zeg me hoe standvastig hij stond, zodat ik me zijn voorbeeld kan herinneren, zodat ik kan staan zonder om te vallen, zonder te vallen in een perspectief zonder toekomst; opdat ik het kan volhouden alle dagen die mij nog resten, kan doorzetten onder de zweep van het leven' (Dromen van vrijheid, Frida Winklaar).

"Heel bijzonder om in dit verband te vermelden is dat we vorig jaar een project hebben gedaan rond het boekje Topa Tula. We zijn ermee naar een basisschool in Amsterdam Zuid-Oost gegaan en hebben daar het verhaal van Tula verteld en uit de gedichtenbundel voorgelezen. Na een kleine oefening in gedichten maken kregen de kinderen de opdracht zelf een gedicht te maken over Tula; wat zouden ze tegen hem zeggen als ze hem zouden tegenkomen? Met de versies van de kinderen hebben we een nieuw boekje met deze kindergedichten gemaakt. Tijdens de Tula-herdenking tijdens het Grachtenfestival heeft een aantal kinderen hieruit bovendien voorgedragen, dat was echt erg mooi."

Naar de eilanden

Ook op de Caribische eilanden probeert Simia zoveel mogelijk contacten te krijgen. "Als ik daar ben ga ik alle boekhandels langs. Wij allen proberen contacten te krijgen bij organisaties en bibliotheken, maar ook met schrijvers daar, omdat verbinding ons doel is." Een voorbeeld daarvan is ook het contact met de Pedagogische Academie op Aruba, voor Simia een belangrijk contact, omdat de studenten vaak de opdracht krijgen om Nederlandstalige kinderboeken in het Papiaments te vertalen voor Charuba, een uitgeverij die met behulp van uitgeverij Leopold is opgezet.

"We zijn een volk geworden dat op en neer trekt van Nederland naar de Cariben en omgekeerd. De werelden horen bij elkaar en daarom willen we niet alleen in Nederland maar ook op de eilanden de cultuur van onze oorspronkelijk eigen bodem laten zien."

Enkele uitgaven van Simia Literario:

Topa Tula/Ontmoet Tula, uitgeverij Amrit, samengesteld door Giselle Ecury en Olga Orman

Wie ik ben/Ta ken mi ta, uitgeverij In de Knipscheer

Ars Poëtica.

Unsung

There should be a song for the man who does not sing
himself – who has lifted a woman from her bed to
a wheelchair
each morning, and from a wheelchair to her bed each
night;
a song for the man recognized by all the pharmacists,
because
each day he has joined a line, inched forward with a
prescription
for his ailing wife; there should be a song for this man
who has not sung himself; he is father to an unmarried
son
and will one day witness the end of his name; still he has
refused
to pass down shame to his boy. There should be a song
for the man whose life has not been the stuff of ballads
but has lived each day in incredible and untrumpeted
ways.
There should be a song for my father.

Kei Miller, The Last Warner Woman

Letra

Ida Simons

In Nederland verscheen in herdruk Een dwaze maagd van Ida Simons. Over deze roman uit 1959 schreef Kees Fens: 'Een dwaze maagd is van beschrijving en typering vaak zo treffend, de stijl is in de 'tere' passages steeds zo trefzeker, dat het moeilijk is hier het geloof aan een debuut op te brengen.' Er gebeurt bijna niets in deze roman. We maken simpelweg kennis met een opgroeiend meisje in een onzekere tijd. Een verhaal dus voor iedereen. Het was het min of meer autobiografische debuut van Ida Rosenheimer, die in Antwerpen werd geboren, in de Eerste Wereldoorlog met haar ouders naar Nederland vluchtte, in Den Haag opgroeide, concertpianiste werd, die het

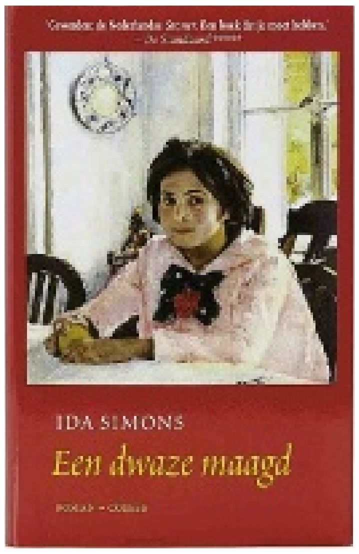

kamp in Westerbork en Theresienstadt overleefde, die onder het pseudoniem C.S. van Berchem prachtige poezie schreef (Wrange oogst, 1946) en die in zwakke gezondheid in 1960 overleed.

Göran Rosenberg

Göran Rosenberg schreef 'Een kort oponthoud' dat, vertaald vanuit het Zweeds, in Nederlandse vertaling verscheen. Het is een boek over zijn vader 'geschreven vanuit het perspectief van een kind dat hem terug probeert te vinden in zijn herinnering, maar nog niet weet hoe het met hem afloopt. Ik wilde niet dat de afloop het verhaal zou belasten. De kunst is dat tot het einde toe vol te houden', zo zei hij in een interview met Laura Starink. Zijn vader werd naar Auschwitz afgevoerd, maar vanwege zijn goede gezondheid als dwangarbeider beziggehouden. De Duitsers moesten veel mensen aan het werk zetten om de oorlog te kunnen volhouden. Vandaar. Hij overleefde de oorlog en kwam later in Zweden terecht, waar hij in de autofabrieken van Scania mocht werken. De fabrieken die het leger van Hitler van zoveel goede vrachtauto's wisten te voorzien. In 1960 maakt hij een einde aan dit korte, doch gedenkwaardige oponthoud op aarde. Zij zoon beschreef dit gedenkwaardige hiervan.
Michel Laub behoort tot de derde generatie joden die de Tweede Wereldoorlog overleefden. Uit het Portugees werd vertaald Overal en altijd weer. Laubs grootvader vestigde zich na de Tweede Wereldoorlog in Brazilië en pleegde later getraumatiseerd zelfmoord. Zijn vader wist zijn weg redelijk goed te vinden, maar kon zich moeilijk losmaken van het traumatische familieverleden. Zijn zoon vindt het welletjes. 'Stop al die troep over Auschwitz en nazi's nu eindelijk eens in je reet', stelt hij zijn onthutste vader voor. Dat blijkt eenvoudiger gezegd dan gedaan. Hij wordt geconfronteerd met dagboeken en verhalen en ontdekt dat niemand zich buiten de geschiedenis kan plaatsen. We kunnen er niet onderuit. De geschiedenis moet verwerkt worden, ook indien de vader Alzheimer krijgt en geleidelijk aan alles vergeet. Een kind krijgen betekent zoiets als de geschiedenis overdragen op de volgende generatie. Wat je zelf niet verwerkt hebt, zullen je kinderen alsnog moeten verwerken.

Terug naar de eigen natuur

"De grootste asset van eilanden is de natuur. De natuurlijke hulpbronnen van Curaçao zijn belangrijk en moeten goed gemanaged worden", aldus bioloog John de Freitas die al 31 jaar verbonden is als onderzoeker aan Carmabi (zie kader). Op het moment doet hij onderzoek naar de snelheid van het kiemen van zaden van Curaçaose bomen en heesters. Er worden veel planten (reguliere bomen, palmen en andere planten) uit het buitenland gehaald voor gebruik in landscaping en bij andere beplanting op het eiland. De Freitas maakt zich zorgen over de populatie van inheemse bomen en andere planten, omdat er de afgelopen jaren grote hoeveelheden bomen en palmen van elders worden gehaald die overal geplant worden.

Bioloog John de Freitas is al 31 jaar verbonden als onderzoeker aan Carmabi.

Tekst: **Judice Ledeboer**

De Freitas: "We krijgen steeds meer invasieve plantensoorten onder deze ingevoerde soorten. Invasieve soorten zijn soorten die hetzij na verloop van tijd (decennia) of relatief snel (zoals bij de neemtree) gaan woekeren in de natuur en de plaats innemen van de inheemse soorten en deze dus bedreigen. Als we niet uitkijken kunnen de inheemse plantensoorten zelfs voorgoed verdwijnen."

De Freitas geeft als voorbeeld de 'palu di lechi' (rubberliaan), een plant die tijdens de Eerste Wereldoorlog vanuit Madagascar naar de eilanden van de Benedenwinden is gebracht omdat men dacht uit het melksap rubber te kunnen maken. Maar de rubberindustrie had er geen belangstelling voor vanwege de uitvinding van synthetisch rubber en er is niets met die plant gedaan.

De plant heeft echter zijn weg gevonden op de eilanden en slingert zijn stelen om planten en bomen en bedekt de bovenkant van die planten en bomen als een dak. Op deze manier verstikt deze invasieve soort de inheemse planten. De palu di lechi wordt beetje bij beetje talrijker omdat er nog geen goed middel is gevonden om de plant te bestrijden en de plant gebruik maakt van elk verstoord (open) gebied waar zijn zaadpluis met de wind terechtkomt om zich te vestigen. De plant heeft mooie paars-lila klokvormige bloemen en zo'n paars plantendak ziet er fraai uit, maar de plant is een plaag geworden en deze plant wordt gezien als een groot probleem voor de natuur van de eilanden.

Volgens sommige onderzoekers van de natuur is het probleem van invasieve soorten wereldwijd het grootste probleem voor de natuur, groter dan habitatverlies (als gevolg van de aanleg van wegen, toenemende bebouwing en intensieve landbouw).

De Freitas noemt ook de 'neemtree' die tegenwoordig veel voorkomt op het eiland. Ook deze boom is ooit (circa 10 jaar terug) geïmporteerd. De boom komt oorspronkelijk uit India en is zich in rap tempo aan het verspreiden in de natuur op Curaçao en de zustereilanden. De 'neem' vormt dus een ernstige bedreiging voor de natuur van deze eilanden gezien de korte tijd waarin de plant zich invasief is gaan gedragen. Normaliter duurt het veel langer voordat een exotische plant invasief wordt.

"Je hoort mensen praten over duurzame ontwikkeling, maar er is geen goed duurzaam ontwikkelingsplan voor het eiland. Bij een duurzame ontwikkelingsstrategie moeten de drie pijlers van duurzame ontwikkeling in evenwicht zijn: economie, sociale ontwikkeling en natuur & milieu. De lokale politiek heeft niet veel belangstelling voor de natuur. Toch is er een groeiend draagvlak onder de bevolking", aldus De Freitas. Hij merkt dat omdat er regelmatig vragen komen over de natuur en natuurbeheer en als er iets georganiseerd wordt komen er hoe langer hoe meer mensen. Hij merkt ook dat de mensen zich zorgen maken over de natuur en het milieu.

"Toen ik 35 jaar geleden in Leiden studeerde, was er al een bewustwording op gang dat we goed met ons milieu moeten omgaan in het voordeel van de mens zelf. Die bewustwording zie ik hier niet. Er is ook geen goed milieubeheer vanuit de overheid en daardoor verpaupert het leefmilieu. Op een gegeven moment krijgen we als gemeenschap de rekening gepresenteerd; laten we hopen dat het dan niet te laat is." De onderzoeker ziet het gebeuren, maar hij kan niet veel doen, want zoals overal is het een kwestie van financiële middelen en die zijn er niet voldoende. Carmabi krijgt weliswaar subsidie, maar enige jaren geleden is dat met 70 procent verminderd.

Op het moment doet De Freitas onderzoek naar de snelheid van het ontkiemen van zaden van een aantal inheemse boomsoorten. Het project van het kiemen van de zaden is gericht op een groter gebruik van onze inheemse plantensoorten waardoor natuurverbetering kan plaatsvinden. Verder heeft dit ook culturele voordelen - lokale mensen leren hun eigen plantensoorten beter kennen en het heeft besparing van deviezen tot gevolg. Een mogelijke bijdrage aan duurzame ontwikkeling van het eiland is dus duidelijk. "Immers, als je aan duurzame ontwikkeling wilt doen moet je rekening houden met de natuur", zegt De Freitas.

Voordat aan het onderzoek werd begonnen, is een uitgebreid onderzoek gedaan in samenwerking met het instituut Imares en de Universiteit van Wageningen in Nederland. Het initiatief voor het onderzoek is genomen op basis van literatuuronderzoek. Er was helaas niet veel bekend over de ontkieming van zaadsoorten van bomen die op de ABC-eilanden voorkomen, dus werd er besloten om dat onderzoek zelf te doen. De zaden van bomen die het moeilijkste ontkiemen werden verzameld en er is een prioriteitenlijstje gemaakt van de meest moeilijke te ontkiemen zaden. "Soms ontkiemen zaden pas na maanden", aldus de bioloog. "Er zijn echter ook zaden die na een paar dagen al ontkiemen zoals de zaden van de dividivi (watapana)."

Het onderzoek naar de ontkieming van zaden is gericht op het vinden van de beste methode om zaden goed te laten ontkiemen. Volgens De Freitas zijn er diverse methodes: de zaden met zuur behandelen, de zaden in heet water leggen, de zaden een paar dagen in koud water leggen zodat de zaden zich volzuigen met water en het schuren van de zaden. De te verkrijgen kennis is ook van belang voor de andere eilanden; zo wil men op Bonaire aan de slag gaan met herbeplanting van verschillende grote sterk verstoorde natuurgebieden ter realisering van natuurverbetering op het eiland. Nederland heeft daar geld voor beschikbaar gesteld.

Op Curaçao vindt er ook wel herbeplanting plaats, maar te weinig meent De Freitas. Als er herbeplanting plaatsvindt in het kader van een aanlegvergunning, geeft Carmabi altijd advies op basis van kennis van de vegetatie van de eilanden en eerdere ervaring opgedaan met herbeplantingsprojecten. Vooral bij het afgeven van aanlegvergunningen in conserveringsgebieden, zoals de Vlakte van Hato aan de noordkust van het eiland waar twee jaar geleden nieuwe windmolens werden geplaatst, is het noodzakelijk dat herbeplanting plaatsvindt. Het gebied is niet voor niets een conserveringsgebied en de plekken waar de flora plaats moest maken voor de aanleg en het plaatsen van de windmolens dienen weer teruggebracht te worden naar de oorspronkelijke staat. Ook in verpauperde gebieden zou herbeplanting goede diensten kunnen doen als ook in landscapingsprojecten waardoor het eiland meer een eigen karakter krijgt.

Het onderzoek naar de snelheid van het kiemen van zaden van een klein aantal boomsoorten van Curaçao werd opgezet met de hulp van stagiair Lex Kranendonk, student van het Hall-instituut (Hogeschool Van Hall Larenstein). Deze hogeschool is een zogenoemde University of Applied Sciences en valt onder de Universiteit van Wageningen en biedt hbo-opleidingen binnen drie hoofddomeinen: land, water en natuur; food & diary; en dierenwelzijn. De eerste fase van het onderzoek is nu afgerond. Er is een 'greenhouse' geplaatst met behulp van een subsidie van het Prins Bernhard Cultuur Fonds Caribisch Gebied, waarin allerlei bakjes staan met de zaden die onderzocht worden. Thans wordt het ontkiemen van de zaden gevolgd. Toen het onderzoek begon, in april dit jaar, was het net een zeer droge periode op het eiland waardoor van maar weinig bomen (goede) zaden beschikbaar waren; gelukkig was dat wel het geval met de moeilijk kiemende en waardevolle boom de 'watakeli'. Nu loopt het onderzoek met zaden van de watakeli en bosúa, de laatste is een boom die familie is van de lamunchi.

Deze bosúa is een vrij zeldzame boom die kenmerkend is voor beter ontwikkelde vegetaties. Op Curaçao komt de boom vooral voor in het Christoffelpark. Op Bonaire zijn er zelfs twee soorten, waar behalve de bosúa ook de kalabarí voorkomt. Stukjes in een sigaret geven deze een aromatische geur. Ook is het hout zeer decoratief.

De Freitas: "We wilden ook de zaden van de wayaka shimarón gaan onderzoeken, omdat dit een belangrijke boom is die alleen op kalksteen groeit. Helaas waren in april en mei de zaden van deze bomen te droog om mee te experimenteren. Het is nu wachten op meer regen. Dan kunnen we weer zaden gaan verzamelen en onderzoek doen naar het ontkiemen van die zaden." Het bijhouden van de ontkieming van de zaden is een dagelijkse klus en er is nog geen nieuwe stagiair die deze taak op zich kan nemen. De twee biologen van het instituut, Clifford de Lannoy en De Freitas doen dit werk nu zelf, maar ze hebben per direct plaats voor vrijwilligers die mee willen helpen aan dit voor Curaçao zo belangrijke onderzoek.

Op de vraag waarom er zoveel kant en klare volgroeide bomen uit het buitenland geïmporteerd worden antwoordt De Freitas: "De mensen willen geen bomen van één meter en het kweken van bomen duurt jaren. Daarom onderzoeken we nu de beste methode hoe we zaden sneller tot ontkieming kunnen brengen zodat we de natuur een handje kunnen helpen. Als we nu met het planten van ontkiemde zaden beginnen hebben we over vijf tot tien jaar volwassen bomen van 4 à 5 meter. Vroeger had de overheid een eigen nursery voor een klein aantal inheemse bomen, maar die is jaren geleden gesloten. Er is behoefte aan een goede nursery op het eiland om inheemse bomen te kweken en te kunnen aanbieden. We hebben 90 soorten inheemse bomen, maar niemand kan ze kopen. Zo hebben we een mooie inheemse palm van de sabalsoort. Die boom is inheems, maar we importeren sabalpalmen uit het buitenland!"

Behalve meer inheemse boomsoorten zullen in het vervolgonderzoek ook proeven gedaan worden met enkele belangrijke heestersoorten. Met name gaat het dan om enkele soorten die veel op kalksteenheuvels groeien: kuchara en lumbra blanku. Bij plantensoorten die een sterke voorkeur hebben voor een bepaalde bodemsoort (bijvoorbeeld kalksteenbodems) zal gekeken worden naar het mogelijke effect van de bodemsoort op de ontkieming. Er moet echter nog eerst een uitbreiding komen van het greenhouse. Men wacht op financiële middelen om dit greenhouse uit te kunnen bouwen.

In het voorjaar van 2015 verwacht De Freitas nieuwe stagiaires te kunnen ontvangen. Hij ziet het belang van educatie vanuit Carmabi als een heel belangrijke pijler van de activiteiten van het instituut. Niet alleen voor jongeren die de organisatie vanuit school bezoeken, maar ook voor de lokale bevolking om hen aan te zetten tot meer bewustzijn omtrent het zelf kweken en gebruik van de inheemse boomsoorten. Vanuit wetenschappelijk oogpunt is het huidige onderzoek zeer belangrijk. En vanuit het belang van natuurbeheer is dit onderzoek baanbrekend. Natuurbeheer zou hoog op de agenda moeten staan van de politiek voor een groene en gezonde natuur op Curaçao en de andere eilanden. "Ook toeristen kijken altijd eerst naar de natuur, we hebben zoveel interessante en mooie bomen. Die moeten behouden blijven. Dat is de identiteit van ons eiland."

Binnenkort wordt een educatiecentrum op het terrein van Carmabi geopend en worden er meer educatieprogramma's opgezet. Carmabi is er om in de gaten te houden wat er groeit en bloeit op het eiland en in het water rond de eilanden. Dit onderzoek is mogelijk een stap in de goede richting om op Curaçao meer gebruik te gaan maken van inheemse planten in de landscaping en vormt ook een bredere basis voor herbeplantingsprojecten die voor de natuur verbetering van de dienen. Ook heeft dit andere voordelen zoals het voorkomen van de introductie van invasieve soorten en ziektes. "Overheid en projectontwikkelaars en particulieren zouden zich ook meer moeten verdiepen in de mogelijkheden van het herbeplanten met inheemse soorten. Natuurbeheer is een zaak van alle mensen, van jong tot oud", besluit de onderzoeker.

Voor meer informatie onder meer om als vrijwilliger bij Carmabi te komen meewerken aan het onderzoek naar ontkieming van zaden van inheemse bomen en planten: John de Freitas, telefoonnummer 4624242 toestel 16, e-mail: johndefreitas8@gmail.com

Carmabi

Caribbean Research and Management of Biodiversity (Carmabi) is een non-profit stichting op Curaçao die in 1955 is opgericht als marien onderzoeksinstituut. De organisatie heeft vier pijlers waarop het werkt: Wetenschappelijk onderzoek naar zowel mariene en terrestrische ecologische onderwerpen, natuurbeheer van marien en terrestrische parken, milieu-educatie en publiekelijk adviseren en consultancy aan derden. Al deze activiteiten worden ondersteund door een bibliotheek en een laboratorium. Door het nieuwe gebouw dat vorig jaar door koning Willem Alexander en koningin Máxima geopend is, biedt Carmabi faciliteiten en logistieke ondersteuning voor meer dan 150 gastonderzoekers en studenten per jaar, het beheert negen beschermde gebieden op Curaçao, zoals het Christoffelpark. Het instituut publiceert in samenwerking met andere onderzoekers uit binnen- en buitenland ongeveer 45 publicaties en rapporten per jaar.

Tula's droom (1)

Op 24 oktober 1956 schreef Aimé Césaire een brief aan de toenmalige voorzitter van de Franse Communistische Partij, Maurice Thorez, waarin hij zijn lidmaatschap van de partij officieel opzegde. Hij was toen al burgemeester van Fort-de-France, Martinique. Bij die gelegenheid boog hij zich ook over het lot van de 'zwarte volken in hun strijd voor vandaag en voor morgen: strijd voor rechtvaardigheid, strijd voor de cultuur, strijd voor waardigheid en vrijheid'.

Tekst: **Fred de Haas**

Fort Elmina aan de kust Ghana speelde een grote rol in de slavenhandel. Het fort was tot 1871 ruim twee eeuwen in Nederlandse handen. Het heeft lang geduurd voordat men in Nederland inzag wat er eeuwen geleden eigenlijk was aangericht.

In zijn brief onderscheidt Césaire twee manieren waarop bevolkingsgroepen de weg naar een echte samenleving kwijt kunnen raken: 'par ségrégation murée dans le particulier ou par dilution dans l'universel' (vertaling: door een vorm van apartheid met een muur om je heen of door totaal op te lossen in het universele).

Wat Césaire echter voor ogen stond was een harmonieuze samenleving die rijk was aan 'al het bijzondere, rijk aan alle individualiteiten'. De 'Franse' en 'Nederlandse' Caribische eilanden zijn nog ver van dit laatste verwijderd.
Er zijn tal van overeenkomsten te vinden tussen de situatie van de veelkleurige bevolking van Curaçao (en andere voormalige Nederlands-Antilliaanse eilanden) en die van de Franse Antillen. Beide gemeenschappen leven op dit ogenblik nog onrustig in de naweeën van het (post)koloniale tijdperk en vechten nog steeds om erkenning en een eigen plaats.
Er zijn ook tal van verschillen. Zo hebben de voormalige Nederlandse Antillen nauwelijks of geen last gehad van de Tweede Wereldoorlog (met alle eerbied voor de Antilliaanse oorlogsslachtoffers), terwijl de bevolking van de toenmalige Franse kolonies te maken kreeg met een regering die collaboreerde met de Duitsers: de regering van maarschalk Pétain in het Franse Vichy.
Opvallend was toen dat de katholieke kerk als institutie bijna helemaal op de hand van de regering-Pétain was. Bisschop Varin de la Brunelière verklaarde op 7 november 1942 het volgende: 'Degene die weerstand biedt tegen het gezag biedt weerstand tegen de orde die door God is vastgesteld. Het is dus noodzakelijk u te onderwerpen niet alleen uit angst maar ook naar plicht en geweten' (citaat uit 'L'amère patrie', Jacques Dumont, Librairie Arthème Fayard, 2010).
Het spreekt vanzelf dat de katholieke kerk vanwege deze 'positieve' houding volop werd gesteund door de regering-Pétain die ervoor zorgde dat er weer kruisbeelden kwamen te hangen in openbare gebouwen. In die tijd mag ook gouverneur Sorin van Guadeloupe graag godsdienstige metaforen gebruiken. Zo noemt hij de arme boeren bijvoorbeeld 'medewerkers van God' (La Guadeloupe catholique, 8-11-1941).
Pétain had een broertje dood aan intellectuelen, legde de nadruk op het belang van sportbeoefening en verklaarde op 15 augustus 1940: '(...) we zullen ernaar streven om de verderfelijke nepcultuur die alleen maar uit studeren bestaat en luiheid en nutteloosheid aanmoedigt te vernietigen' (Philippe Pétain, L'Education Nationale, La Revue des Deux Mondes, 15 augustus 1940, p. 249-253). Pétain vervolgt:
'Een mens bestaat uit een lichaam, een verstand en een karakter. Een intellectueel is, ook al heeft ie de Basisschool, de Middelbare School en Hogeschool doorlopen, een misbaksel zonder spieren, geest en wilskracht.' (l'Informateur de la Guadeloupe, 4 april 1941).
Het mag duidelijk zijn dat niet iedereen in de Franse koloniën blij was met die opvatting. Scholing was namelijk de enige uitweg uit de dagelijkse, niet aflatende ellende.

Vlag en folklore

Elke zondag werd er in die oorlogstijd op de Franse eilanden een groet gebracht aan de Franse driekleur en werden er door 'hoogwaardigheidsbekleders' vlammende redevoeringen afgestoken die weer werden afgedrukt in de krant en uitgezonden op de radio. Om het volk te lijmen was er af en toe ook aandacht voor Antilliaanse folkloristische tradities (dictators zijn vaak dol op folklore!) met zang, dans en bijpassende kleding. Dat alles om reclame te maken voor de foute regering en de vermeende weldaden van het kolonialisme.
Omdat er gebrek aan voedsel ontstond (het was gebruikelijk dat alles werd geïmporteerd!) kwam er opeens officiële belangstelling voor de lokale productie en voor het zelfverbouwde voedsel van de armen: bananen, maniokmeel, knolgewassen. Visserij en veeteelt werden aangemoedigd (kabeljauw kon immers niet meer uit Canada worden aangevoerd) en plaatselijk vakmanschap werd toegejuicht. Officieel opportunisme en bestuurlijke schijnheiligheid vierden hoogtij. Zo gaat dat.

Arrogantie kolonisator

Na afloop van de Tweede Wereldoorlog werden de collaborerende bestuurders uit hun ambt gezet. Helaas, de arrogantie van de Franse kolonisator bleef springlevend!
Tijdens de conferentie van Brazzaville (1944, Congo), een initiatief van de Guyanees Félix Eboué, gouverneur van Guadeloupe, zei generaal De Gaulle het volgende: 'na wat er is voorgevallen op de grond van onze Afrikaanse en Aziatische bezittingen (!), zou het een onmogelijke onderneming zijn om te denken dat we het imperium op de oude voet kunnen voortzetten' (Charles de Gaulle, Mémoires de guerre, Paris, Plon, 1994, deel III p. 261). En ook: 'het is alleen aan de Franse Staat, maar dan ook alleen aan de Franse Staat om, als het ogenblik daar is, over te gaan tot structurele hervormingen, waarover de Staat souverein zal beslissen' (idem, deel II p. 480).
Dat standpunt zou hetzelfde blijven voor alle Franse presidenten na hem.
Inmiddels werd de roep om scholing steeds luider op de Franse eilanden, vooral nadat deze in 1946 Franse departementen waren geworden: 'voldoende scholen zouden de onwetendheid uitbannen waarin de massa's werden gehouden door de krachten van het obscurantisme' (Le Dimanche Sportif et Culturel, 20 januari 1952).

Al een aardige vooruitgang in denken als je deze kreet beschouwt in het licht van wat Jules Ballet in 1898 nog schreef in zijn 'Histoire de la Guadeloupe' waarin hij de weldadigheid verheerlijkte van een kolonisatie die het vroegere barbarendom te lijf was gegaan: 'De slaven van de Franse Antillen leidden een gelukkiger bestaan dan het leven dat ze moesten leiden onder heidense en barbaarse (lees: Afrikaanse) stamhoofden' (citaat uit Le Dimanche Sportif et Culturel van 29 februari 1948).

Wat de scholing op de Franse eilanden betreft beschreef Alain Corbin in 'Le Monde de l'Education' (Spécial Histoire, no 235 van november 1997) de volgende situatie: 'De kinderen van de Blanken studeerden niet, omdat ze geld hadden. Dan had je de middenklasse van de mulatten van wie de kinderen moesten studeren om iets te kunnen bereiken. Ze werden architect, dokter, advocaat.'

Je plaats in de maatschappij en op school hing echt van je huidskleur af. De mulatten waren op school oververtegenwoordigd (meer dan de helft). Hoewel driekwart van de bevolking zwart was, zat maar 5 procent ervan op de middelbare school.
Het is dus zonder meer duidelijk dat, net als op Curaçao, de grote meerderheid van de bevolking onderontwikkeld bleef. Daarvan plukt het eiland tot op de dag van vandaag de bittere vruchten: politiek geladen beschuldigingen en scheldpartijen zijn nog steeds aan de orde van de dag. Om nog maar te zwijgen van het onverwerkte verleden.
De officiële Franse geschiedschrijving keek, net als de Nederlandse, liever weg van de ellendige gevolgen van de slavernij. Men nam zijn toevlucht tot het genereren van aandacht voor de voormalige voorvechters van de afschaffing van de slavernij. Er was meer aandacht voor hen dan voor de ellendige omstandigheden waaronder de slaven moesten werken. De officiële geschiedschrijving had geen oog voor zwarte helden als Louis Delgrès en zijn 300 medestrijders die in 1802 voor hun vrijheid waren gestorven, liever dan weer gebukt te moeten gaan onder de slavernij die twee jaar na de Franse Revolutie van 1789 was afgeschaft maar weer door Napoleon Bonaparte in 1802 werd ingevoerd.

Generaal Richepance werd naar Guadeloupe gestuurd om daar de 'beschaving' en de orde te herstellen. Over beschaving gesproken, in 1953 zei de Franse president Auriol nog, overtuigd van zijn gelijk ('La Dépêche Africaine', januari 1953): 'Frankrijk zet overzee haar beschavende taak voort. Niets zal haar afhouden van haar opdracht om de vooruitgang en de menselijkheid te bevorderen waartoe de Geschiedenis en haar roeping haar hebben voorbestemd.' Toen moesten de Franse oorlogsmisdaden in Algerije nog beginnen…

Slavernij

In voorgaande artikelen heb ik al eens de nadruk gelegd op het feit dat de 'afschaffing' van de slavernij door Nederland in 1863 een vrij loos gebaar is geweest. In 2003 heeft de Curaçaose dichter Elis Juliana hier nog eens een spottend gedicht aan gewijd dat ik zo vrij ben om hier te reproduceren:

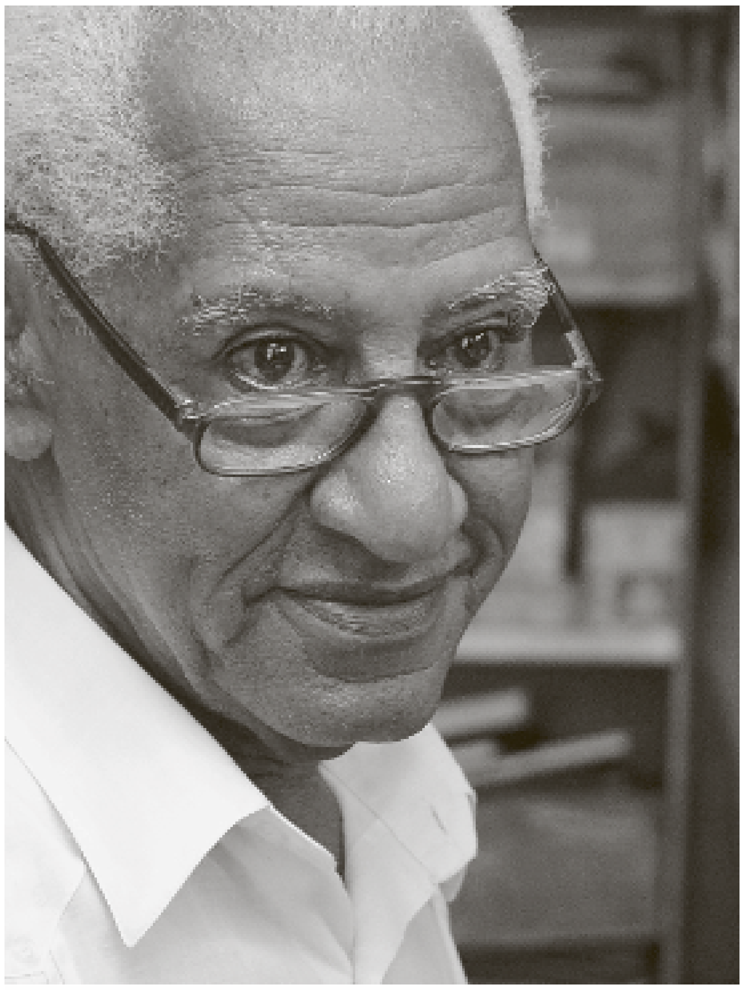

In 2003 wijdde Elis Juliana een spottend gedicht aan het loos gebaar van de afschaffing van de slavernij: Proklamashon.

PROKLAMASHON
(1 di Yüli 1863-2003)

Pa bondat di Reino
Ami Gran Poderoso
Sin remordimiento
Di kulpabilidat
Den ningun ladronisia
Den negoshi humano,
Sin mi kurason bati
Ta regalá boso awe
Sin kobra un sèn chikí
Pa tur e bondat
Durante dos siglo,
Ku forsa inmediato
Boso LIBERTAT

Kòrda semper si
Ku ta Yu boso tabata
I Yu boso ta keda
Te dia galiña Gueni
Saka djente di koper
Pone webu di oro
Den nèshi kolonial
Di kouchi hulandes

PROCLAMATIE
(1 juli 1863-2003)

Ik Oppermachtig Heer schenk jullie heden,
Uit de goedheid des harten
Van mijn Koninkrijk,
Zonder wroeging,
Zonder schuldgevoel
Over enige diefstal door
ons begaan
In het menselijk bedrijf,
Zonder hartkloppingen,
Zonder ook maar
één rooie cent te vragen
Voor twee eeuwen
Van tentoongespreide
goedheid,
Met ingang van nu
Jullie VRIJHEID.

Vergeet nooit dat jullie
Kinderen waren
En Kinderen zullen blijven
Tot de dag waarop de
kinderen
Van de als kippen
verhandelde slaven
Koperen tanden krijgen en
Gouden eieren leggen
In het koloniale nest
Van de Nederlandse kooi.

In de Franse Cariben was in 1848 het gebaar van de 'afschaffing' net zo loos. Het was een afschaffing die weliswaar de absolute macht van de Blanken intoomde, maar niet hun economische en - wel zo belangrijk - psychologische macht.

In 'Cent cinquantenaire de l'abolition de l'esclavage 1848-1998' noemde René Bélénus de afschaffing een 'non-événement', een non-gebeurtenis in Guadeloupe.

Een postzegel met maarschalk Pétain die tijdens de Tweede Wereldoorlog collaboreerde met de Duitsers.

Herdenkingen

In de jaren 70 kwam er in Frankrijk een bewustwordingsproces op gang rond de gevolgen die de slavernij had gehad op de psyche van de betrokkenen. In 1983 kwam er een officiële feestdag voor de overzeese departementen en werd er besloten dat er een datum zou worden gekozen om de slavernij te herdenken in Frankrijk. Dat werd 10 mei, de datum waarop de Wet Taubira werd aangenomen in de Senaat. De eerste herdenking vond plaats in 2006.
Het heeft lang geduurd voordat men in Nederland inzag wat er eeuwen geleden eigenlijk was aangericht. 'Nederland heeft zijn slavernijverleden niet verwerkt maar weggedrukt', zei minister Plasterk - wel eerlijk - bij de herdenking van 2007. Men schaamde zich er natuurlijk voor, maar wat moest je ermee? Moesten we nou echt die besmette erfenis van onze voorouders in ontvangst nemen? En hoe zat het met de successierechten? Het liefst hadden we er beleefd voor bedankt, maar de sociale druk op de Nederlandse regering van groepen die de belastende erfenis van hun zwarte voorouders wél in ontvangst hadden genomen bleef aanhouden. De carrousel met de obligate praatjes was in beweging gezet en zou niet meer kunnen worden gestopt.
Dit jaar (2014) werd de officiële herdenking in het Amsterdamse Oosterpark uitgebreid gevierd. Er werd zelfs een Winti 'plengoffer' gebracht (winti = geest) en het Metropoolorkest was er ook. Je moet wát, vond men kennelijk.

Vice-premier Ascher zei toen: 'Hoe hebben mensen kunnen denken dat ze andere mensen als koopwaar mochten behandelen? Waarom heeft Nederland daar niet veel eerder een eind aan gemaakt? Ik sta hier vandaag namens de Nederlandse regering en kijk terug op deze schandvlek in onze geschiedenis. Ik kijk terug en betuig diepe spijt en berouw over hoe Nederland is omgegaan met de menselijke waardigheid.'
Ja, hoe hadden mensen dat kunnen bedenken? Heel eenvoudig: op dezelfde manier als waarop de mensen tijdens de Tweede Wereldoorlog de Joden zonder noemenswaardig verzet en met de hulp van gedienstige politieambtenaren uit Nederland hebben laten deporteren om hun ondergang in Duitsland, Polen, Oostenrijk en Rusland tegemoet te gaan…

Het kwaad bestaat gewoon, meneer Ascher!

'Curaçao kan niet achterblijven op

Wereldwijd is verantwoord ondernemen de zakenwereld aan het veroveren. Tachtig procent van de CEO's mondiaal zeggen dat duurzaamheid belangrijk is voor groei, innovatie en een voordeel kan zijn voor hun business. Dat er ook op Curaçao meer aandacht voor verantwoord ondernemen moet komen is duidelijk.

Tekst: **Judice Ledeboer**

"We moeten er alles aan doen wat er mogelijk en nodig is om te voldoen aan de benodigde milieu- en duurzame uitdagingen", aldus John Amarica, vice-voorzitter van het Bedrijvenplatform Milieu (BPM) dat begin deze maand een seminar organiseerde waar diverse sprekers, ieder vanuit zijn of haar eigen expertise, vertelden over duurzaamheid en wat dat betekent voor de wereld en speciaal voor Curaçao.
Er waren sombere berichten, er werden positieve ontwikkelingen gemeld en er werd vooral gesproken over hoe ondernemers én overheid in de toekomst zouden moeten omgaan met duurzaamheid in de breedste zin. Curaçao móet meedoen. Ons eiland is geen uitzondering.
Amarica sprak over 'U, duurzaamheid en uw organisatie', Ralf Wieriks, partner bij PWC, sprak over 'Verantwoord ondernemen - nog een lange weg te gaan', Deva Dee Sillie van Curaçao Cares sprak over 'Richting duurzaamheid, wat kan cross-sector samenwerking betekenen voor Curaçao?', Patrick Newton van KPMG sprak over 'Verwacht het onverwachte, Bouwen aan organisatiewaarde in een veranderde wereld', Sharnon Isenia van IndigoBlue Consult sprak over 'Toegepaste voordelen van duurzaam management als een sociaal ondernemer' en keynote speaker Paul van Kessel van Stichting RIJK in Nederland sprak over 'Duurzame inkoop: spaar geld en het milieu'. Iedere spreker kwam met dezelfde boodschap: het gaat om bewustwording en samenwerking.

Bedrijvenplatform Milieu

Amarica introduceerde het Bedrijvenplatform Milieu. Internationaal is deze organisatie bekend als de Curaçao Business Council for Sustainable Development. De organisatie is in 2007 opgericht als een non-profit organisatie voor organisaties en bedrijven met de focus op duurzame ontwikkeling en uitwisseling van kennis en ervaring op het gebied van milieu, kwaliteit, bedrijfsgezondheid en veiligheidsmanagement (Environment, Quality and Occupational Health and Safety management (EQOHS).
Hun missie is om het gebruik van EQOHS-managementsystemen binnen bedrijven en organisaties in de private en publieke sector te stimuleren in het voordeel van hun leden en voor duurzame economische groei in Curaçao. Hoe ze dat willen realiseren kunt u lezen op hun website: www.bpmcuracao.com.

Deva Dee Sillie van Curaçao Cares.

'We dachten ook dat de Titanic niet kon zinken'

BPM streeft ernaar om een zeer goed en duurzaam leef- en werkklimaat te realiseren op het eiland. Iedere organisatie die lid is of wil worden zal dan ook aan bepaalde eisen moeten voldoen. Ze moeten passie en commitment hebben voor duurzame ontwikkeling en objectiviteit en integriteit, transparantie en professionaliteit hoog in het vaandel hebben. Samenwerking staat voorop. Amarica: "Er zijn nieuwe zakelijke trends op het gebied van duurzaamheid: Directeuren moeten zich realiseren wat het effect is op het milieu bij hun bedrijfsvoering. Niet alleen bij de productie van materialen maar ook voor hun stakeholders, werknemers, klanten, toeleveranciers, de samenleving en het milieu. Het gaat om balans tussen nu en de toekomstige generaties. We hebben in de mensheid nog nooit zo veel voorspoed gehad, maar er is geen balans. Er is geen balans tussen de verschillende delen van de wereld en tussen arm en rijk. Er is ook geen balans tussen de mens en alle andere levende soorten op deze planeet. De mens creëert afval en vervuiling en de mens is niet goed in delen. En weet u wat er gebeurt als de mens er niet meer is? Dan zijn 30.000 andere soorten veel beter af." Hij sluit af met: "Genoeg is genoeg. We móeten iets doen, individueel, maar ook vanuit organisaties. Het gaat om onze manier van denken. Er moet een andere mindset komen."

Verantwoord

Ralf Wieriks maakt zich zorgen over de betrouwbaarheid van MVO- (Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen) verslagen en deed onderzoek naar de mogelijkheden van controle op de betrouwbaarheid van deze MVO-verslagen. Hij pleit voor meer 'groen' ondernemen en controle daarop als bedrijven aangeven maatschappelijk verantwoord te ondernemen. Bij een onderzoek dat hij in Curaçao deed naar de kennis van de term 'maatschappelijk verantwoord ondernemen' kwam naar voren dat 55 procent van de ondervraagden nog nooit van de term gehoord had. "Als we zelf niet duurzaam zijn, hoe kunnen we dan bedrijven verantwoordelijk stellen als ze niet duurzaam ondernemen?", vraagt hij zich af. "Je móet kritisch zijn. Een bedrijf staat niet meer op zich alleen. Er zijn allerlei mensen en organisaties bij betrokken. Op vrijwillige basis: de werknemers, consumenten, andere ondernemers als leveranciers en afnemers. En op niet vrijwillige basis: dat zijn bijvoorbeeld de mensen die in de buurt van een fabriek wonen en die zijdelings betrokken zijn bij de ondernemingen op wat voor manier dan ook. Hoe aanspreekelijk ben je voor je bedrijf met zijn activiteiten?" Wieriks vindt dat iedere organisatie verantwoord moet ondernemen.

Samenwerken

Deva Dee Sillie, een van de oprichters van Curaçao Cares hield een positief pleidooi voor meer samenwerking. "We móeten samenwerken, ook met onze concurrenten", zei ze. "Sectoren werken vaak naast elkaar." Je hebt de publieke en private sector en een groot aantal organisaties die zich bezighouden met sociaal ondernemerschap, waar volgens Sillie veel kennis is, die gedeeld kan worden. Volgens haar wacht de publieke sector vaak op de private sector om iets te doen. Ze legde uitgebreid uit waarom er meer moet worden samengewerkt: we krijgen een verouderde samenleving, er komt meer ongelijkheid, er vindt een braindrain plaats, er is een chronische werkloosheid en een achteruitgang, zelfs verarming op het niveau van educatie. Ook klimaatverandering speelt een rol. "Er is een sociale relatie tussen alle sectoren, maar we spreken elkaars 'taal' niet."

De organisatoren van het seminar van Bedrijvenplatform Milieu.

gebied van verantwoord ondernemen’

Ralph Wieriks van PWC geeft een workshop.

Ze vraagt zich af hoe we de verantwoordelijkheid kunnen steunen in alle gemeenschappen? “We moeten een commitment doen naar elkaar en samenwerken. Er zijn vele vormen van partnership”, aldus Sillie. Ze noemt onder meer sponsoring, netwerken, adviesorganisaties, capaciteitsopbouw en human capital bij bedrijven en organisaties. “Overheid en publieke sector, lokale burgerorganisaties en business moeten veel meer samenwerken. Er zijn alleen maar voordelen: vergroting van effectiviteit en meer efficiency; er ontstaat meer ruimte voor innovatie en sociale waarden zullen zich vergroten.” Ze gaf het voorbeeld van de samenwerking tussen Unilever en Unicef die samen projecten doen waar 183 miljoen mensen voordeel van hebben. “Wie weet een samenwerkingsvoorbeeld op Curaçao?”, vroeg ze aan het publiek. Er kwam geen reactie. “Samenwerking zal niet altijd gemakkelijk gaan en het gaat waarschijnlijk ook niet zo snel als we zouden willen, maar er ligt op Curaçao een grote uitdaging”, aldus Sillie.

Meer consumptie

Patrick Newton van KPMG kwam in eerste instantie met een somber verhaal en hij verontschuldigde zich ervoor. “De kosten van de impact van het milieu verdubbelen iedere 14 jaar. Bedrijven zien hun kosten stijgen. De voetprint (hoeveel ruimte heeft u nodig op onze aarde? zie www.wnf.nl) wordt groter. Na de Rio Earth Summit in 1992 is het er niet beter op geworden. Meer mensen, meer consumptie, 1,3 miljard mensen hebben geen elektriciteit, 80 procent van de vispopulatie in de zeeën is weg.” Ook hij pleit voor meer samenwerking tussen het bedrijfsleven en de overheid, vooral bij besluitvorming. “We moeten ons meer bewust worden van wat er gaande is.”
Hij noemt bewustwording op het gebied van voedselveiligheid, verstedelijking en ontbossing die toenemen en een toenemende middenklasse die veel impact heeft op de samenleving. Volgens Newton is de productie van voedsel de sector die het meeste in gevaar is, want die is afhankelijk van water en goede grond. “Veel bedrijven zijn al bezig om hun voorraden voor de toekomst veilig te stellen. Ikea investeert in land en Yves Rocher (cosmeticamerk) koopt nu al ruwe materialen voor de toekomst. “Dit heeft ook impact op ons. We moeten investeren en innoveren. Op Curaçao hebben we meer eco-toerisme nodig. Hotels moeten transformeren naar eco-toerisme en de overheid moet zich ook realiseren dat de impact van vernietiging van land en koraal in economisch opzicht groot is.”
Sharnon Isenia vroeg zich af of Curaçao gaat zinken. “Curaçao krijgt in de nabije toekomst merkbaar minder ontwikkelingsgelden waar veel sectoren van afhankelijk zijn. We dachten ook dat de Titanic niet kon zinken. We weten niet dat we echt in een crisis zitten. Veel mensen negeren dit. Mensen raken verward. Wat moeten we doen?” Hij adviseert de consument om kritischer te zijn over wat ze kopen en om hun intuïtie beter te gebruiken. “90 Procent van de bedrijven zijn kleine en middelgrote ondernemers. Er gaat veel te veel aandacht naar grote bedrijven. We moeten naar het volgende niveau van ontwikkeling.” Hij pleit voor meer coöperaties waarbij bedrijven zich meer bundelen zonder hun eigen identiteit te verliezen.

> ‘Wees niet bang om te veranderen’

Communicatie

Keynote speaker Paul van Kessel is inkoper bij de Stichting RIJK in Nederland. Hij begon met het volgende: “Wees niet bang om te veranderen. Je zal iets goeds kwijtraken, maar je wint iets beters.” Volgens hem wordt er in Nederland meer dan een miljard euro’s uitgegeven aan duurzaamheid. Bij de overheid gelden standaardregels inzake duurzaamheid en er wordt bij aanbestedingen gekeken naar de mate van duurzaamheid die organisaties handhaven in bedrijfsvoering op alle niveaus. Tijdens zijn presentatie geeft hij allerlei adviezen inzake verantwoord ondernemen. Volgens Van Kessel is dat goed voor de concurrentie en het imago van een organisatie. Bij verantwoord ondernemen gaat het niet alleen om producten en productie, maar ook om de wijze van ondernemen waarbij taken, verantwoordelijkheden en macht verdeeld zijn en er gekeken wordt naar kennis en competenties bij het personeel. “Communicatie is belangrijk. Laat zien wat je doet en wat doe je aan duurzaamheid? Maak zichtbare targets, anders ben je een drijvend schip en werk vooral samen!”
Na de lezingen waren er nog twee workshops. Er waren gedurende de dag rond de 80 geïnteresseerden. Helaas was de interesse vanuit de publieke sector zeer gering: slechts vier personen. De andere aanwezigen kwamen ieder vanuit hun eigen belangstellingsveld. Dat waren vooral kleine en middelgrote ondernemers. “Ik ben lid van BPM en wilde graag horen wat ik bij mijn bedrijfsvoering nog meer kan doen aan maatschappelijk ondernemen”, zei een geïnteresseerde.
Een andere ondernemer zat er met twee petten op. Hij heeft een eigen bedrijf en is actief lid van een politieke partij. Er zijn op Curaçao al bedrijven die bewust ‘groen’ willen ondernemen, zoals hotels met ‘groen’-certificaten, drie banken die ‘groene’ leningen aanbieden en bedrijven streven hoe langer hoe meer naar Iso en veiligheidscertificeringen. Dat het gaat om een veilige gezonde planeet waar we meer moeten samenwerken is wel duidelijk. We hebben er allemaal mee te maken. Een pakkende quote van Utah Philips (Amerikaans vakbondsman) die door een van de sprekers werd gepresenteerd zegt eigenlijk alles. ‘De aarde is niet stervende, maar is bezig te sterven en de mensen die haar dood maken hebben namen en adressen’.

Keynote speaker Paul van Kessel van Stichting RIJK.

Speciale regeling omzetbelasting voor kleine ondernemers

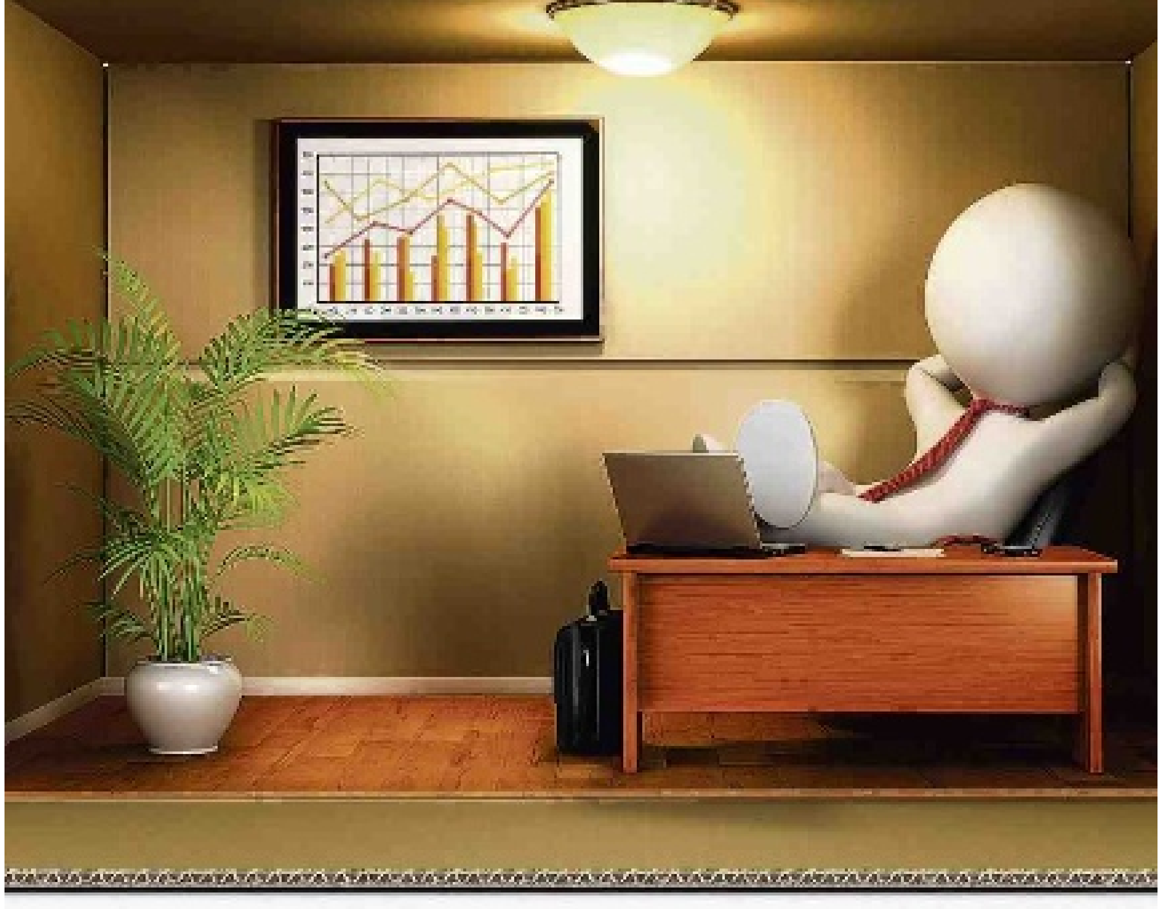

Ondernemers die goederen verkopen of diensten verlenen, moeten omzetbelasting in rekening brengen aan de consument. Door de ruime definitie van het begrip 'ondernemer' wordt men al snel als ondernemer beschouwd. Maar niet iedere ondernemer moet omzetbelasting afdragen aan de fiscus. Er geldt voor de omzetbelasting namelijk een speciale regeling voor kleine ondernemers.

Tekst: **Lennart Huijsen en Ingemara Bak**

Voordat wij ingaan op de regeling voor kleine ondernemers, staan wij stil bij de vraag wanneer er sprake is van een ondernemer. Een ondernemer is een ieder die een bedrijf of beroep zelfstandig uitoefent, alsmede een ieder die een vermogensbestanddeel exploiteert om er duurzaam opbrengst uit te verkrijgen.

Ten eerste gaat het dus om personen die een bedrijf of beroep zelfstandig uitoefenen. Een bedrijf is een organisatie van kapitaal en arbeid die duurzaam deelneemt aan het economische verkeer. Van deelname aan het economische verkeer is sprake als de persoon die een prestatie levert een vergoeding daarvoor verwacht van een ander. Men wordt al snel beschouwd als ondernemer voor de omzetbelasting, omdat het maken van winst niet van belang is. Ook als een lage vergoeding wordt betaald, kan er sprake zijn van ondernemerschap. Dit is alleen anders als de vergoeding een symbolische waarde heeft.

Ten tweede wordt een ieder die een vermogensbestanddeel exploiteert om er duurzaam opbrengst uit te verkrijgen, beschouwd als ondernemer voor de omzetbelasting. Dit is bijvoorbeeld het geval als een huis of appartement wordt verhuurd. Let wel, de langdurige verhuur van onroerende zaken, die zijn ingericht, bestemd en door de huurder worden gebruikt voor permanente bewoning is vrijgesteld van omzetbelasting.

Om te voorkomen dat ondernemers die op kleinschalige basis goederen verkopen of diensten verlenen, omzetbelasting moeten afdragen, is de kleine ondernemersregeling (KOR) ingevoerd. Om in aanmerking te komen voor deze regeling, moet aan twee vereisten worden voldaan. De ondernemer is een natuurlijke persoon die op Curaçao woont of die hier een vaste inrichting heeft en de omzet per jaar exclusief omzetbelasting is niet hoger dan 30.000 gulden. Indien een ondernemer meerdere bedrijven uitoefent, worden deze bedrijven samen genomen. Indien de omzet van deze bedrijven gezamenlijk meer bedraagt dan 30.000 gulden, kan de ondernemer niet in aanmerking komen voor de KOR.

De ondernemer die aan deze vereisten voldoet, kan bij de Inspecteur een verzoek indienen voor de toepassing van de KOR. Op de website van de Belastingdienst van Curaçao is een formulier te downloaden waarmee dit verzoek kan worden ingediend. De Inspecteur beslist op het verzoek bij een voor bezwaar vatbare beschikking. Dit geeft de ondernemer de mogelijkheid om in bezwaar of beroep te gaan indien de Inspecteur het verzoek afwijst. Verder is van belang dat de KOR pas gaat gelden met ingang van het kalenderjaar volgende op het kalenderjaar waarin het verzoek is ingediend.
Als de Inspecteur het verzoek inwilligt, geeft hij aan onder welke voorwaarden de KOR van toepassing is. Gaat de ondernemer steeds hogere omzetten realiseren, dan zal de KOR komen te vervallen waarbij een beperkte overgangsregeling van toepassing is. In het eerste kalenderjaar waarin de ondernemer een omzet exclusief omzetbelasting behaalt van meer dan 30.000 gulden, zal hij over het deel van de omzet waarmee het grensbedrag van 30.000 gulden wordt overschreden omzetbelasting moeten voldoen. In het daaropvolgende kalenderjaar komt de KOR geheel te vervallen en zal hij omzetbelasting moeten afdragen over zijn gehele omzet.
Het ondernemingsbegrip voor de omzetbelasting is ruim. Toch moet niet iedere ondernemer omzetbelasting afdragen over de opbrengsten die hij behaalt met verkoop van zijn goederen of de diensten die hij verleent. Kleine ondernemers die minder dan 30.000 gulden per jaar verdienen, kunnen in aanmerking komen voor de KOR. Denkt u daarvoor in aanmerking te komen, dien het verzoek tijdig in om discussies achteraf met de fiscus te voorkomen.
Mr Lennart Huijsen en mr Ingemara Bak zijn werkzaam bij PricewaterhouseCoopers Curaçao als belastingadviseurs. In deze rubriek wordt over diverse fiscale onderwerpen geschreven.

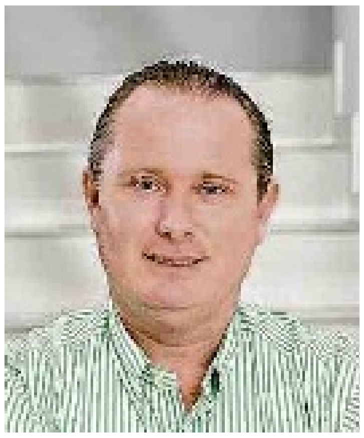

Mr Lennart Huijsen en mr Ingemara Bak zijn werkzaam bij PricewaterhouseCoopers Curaçao als belastingadviseurs. In deze rubriek wordt over diverse fiscale onderwerpen geschreven.

Snelheid en concurreren

Het is geen geheim of nieuwtje dat snelheid, tempo zo u wilt, een van de meest kritische succesfactoren is in het runnen van een onderneming. Sterker nog, het lijkt in toenemende mate het grootste concurrentievoordeel op te leveren.

Tekst: **Marcel Truyens**

Een nieuw product dat te laat op de markt komt, legt het af tegen de concurrent die er al is, een te lange levertijd kan uw business de kop kosten, het te langzaam uitvoeren van of implementeren van een strategie kan dodelijk zijn. En daar zit iets duaals aan: een te snelle beslissing kan een catastrofale beslissing blijken, evenals een te trage beslissing. En beslissen is de eerste stap, snelheid van handelen - als ondernemer of complete organisatie - is weer iets anders.

Met de meeste beslissingen gaat het niet goed zodra een ondernemer alles zelf wil beslissen. Als u als, pak hem beet, wijnhandelaar moet beslissen over de extra inkoop voor de decembermaand, is die beslissing relatief eenvoudig. Zoals u ook razendsnel uitrekent hoeveel korting u kunt geven op die felbegeerde opdracht. Het is uw vak, u heeft verstand van kennis en aanleg voor talent. Lastiger wordt het als u moet beslissen over nieuwe bureaustoelen, een computersysteem, een nieuw slot op de voordeur van uw winkel desnoods. U heeft te weinig interesse in lampen of stoelen. U heeft in eerste instantie geprobeerd om alles zelf te doen. Zelf te kiezen voor lampen of stoelen. Maar daar ging u alleen maar van twijfelen.
Nog fouter gaat het als u zich als ondernemer letterlijk overal mee wilt bemoeien, elke bon persoonlijk wilt aftekenen, u medewerkers van minuut tot minuut vertelt hoe ze hun werk moeten uitvoeren; dat leidt tot oneindige vertragingen.
Als u als medewerker binnen een grote organisatie functioneert, kunt u uw snelheid van beslissen en handelen goed aflezen aan anderen, uw collega's. Als u ten opzichte van uw collega's een stapje harder loopt, denkt u direct dat u snel gaat nee, dat u snoeihard vooruit gaat. Vaak wordt dat gedrag dan ook beloond: U doet het goed! U werkt hard! U werkt snel!
Als ondernemer heeft u dat referentiekader niet, geen collega's waaraan u zich kunt spiegelen. Geen vertrouwde omgeving waarin u - uw voorsprong kennende - van tijd tot even rustig kunt nadenken. Als ondernemer kunt u er met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid vanuit gaan dat als u groeit, u het juiste tempo te pakken heeft en dat als u dat niet doet een ander - uw concurrent - gegarandeerd sneller gaat.
Veel ondernemers hebben moeite met tempo maken en dit vasthouden. Het belangrijkste is om uzelf een aantal keren per jaar te dwingen de tijd te nemen en vooruit te kijken, om een aantal strategische keuzes te formuleren en de implementatie daarvan in te plannen. Dat soort strategische keuzes geven u houvast als u moet beslissen, waardoor beslissen gemakkelijk wordt en vooral sneller gaat.
Door op een strategische wijze met uw organisatie om te gaan, kunt u ook van te voren al bepalen waarover u per se zelf beslist en, welke beslissingen u aan anderen overlaat, mits deze mensen de bevoegdheden en mogelijkheden hebben om ook werkelijk snel te beslissen. Voorbeeldje: bij de snèk waar ik nogal eens kom, beslist alleen de eigenaar - en dus niemand anders - over de inkoop van onder meer sigaretten. Omdat ik meer rook dan de Isla, kom ik dus geregeld bij die snèk en blijf er vaak even hangen om een biertje te drinken. Vaak gebeurt het dat de sigaretten uitverkocht zijn en dat is om maar één reden: de eigenaar is er niet om de inkoopbestelling te doen. Hij mist dus niet alleen sigarettenomzet maar ook een deel van zijn veel lucratievere bieromzet. Door een dagelijkse inkoopbeslissing aan een ander over te dragen kan hij zich dat omzetverlies besparen.
Daarnaast geeft het hem in de tussentijd de ruimte om andere beslissingen te nemen, beslissingen die er misschien wel toe doen en vele malen belangrijker zijn. Misschien een nieuw gerechtje op het krijtbord, het scherper inkopen van bier, het al dan niet uitbreiden van het assortiment met nieuwe producten, of een snelle uitbreiding van het terras om de concurrent voor te blijven...
Andersom gaat het net zo gemakkelijk fout. Als u een medewerker belast met de sigaretteninkoop die er uit gemakzucht maar meteen 200.000 besteld...

Ik weet het, ik heb gemakkelijk praten, weinig tot geen personeel, weinig tot geen investeringen, nauwelijks voorraadbeheer... Maar toch, realiseer u zich dat de tijd aan uw kassa, uw levertijden, de snelheid waarmee u uw nieuwe producten op de markt brengt, de snelheid waarmee u nieuwe trends en marktontwikkeling weet te herkennen en erop in te spelen, de snelheid waarmee u een probleem van de klant oplost, vele malen belangrijker zijn dan uw verkoopprijs. Uitverkochte sigaretten zijn niet te koop, drie uur wachten op customer service is geen service en van de verhalen dat de douane nu eenmaal niet sneller gaat heeft nog nooit iemand een traantje hoeven wegpinken.

"Bemoei je met je hemd", zei mijn oude opa en daar had hij gelijk in. Laat beslissingen over zaken waarvan u - zelfs in uw eigen zaak geen verstand heeft - over aan een ander. Dan maakt u heel gemakkelijk snelheid en zullen uw klanten van u gaan houden.

Om redenen van vertrouwelijkheid kunnen namen, producten, markten en feitelijke omstandigheden anders zijn benoemd dan in de realiteit het geval was.

Marcel Truyens is senior marketing en communicatieconsultant bij Liquid Soul te Curaçao.
E | marcel1963@mac.com

Mens & Werk

Energiemanagement creëert rust

Energiemanagement heeft alles te maken met het managen van je eigen energiehuishouding. Het creëert ruimte voor jezelf en voor anderen en het geeft je rust, terwijl je toch een heleboel doet.

Tekst: **Judice Ledeboer**

Veel mensen leven in haast, vinden amper tijd om te rusten, slapen slecht, worden moe wakker en proberen dan de dag nog door te komen. 'Ik ben zo moe', 'ik heb de energie niet om een studie te doen', 'ik heb de energie niet om mijn huis op te ruimen', 'hoe kom ik mijn werkdag door', enzovoort. Hoe belangrijk is het om bewust om te gaan met de energie die we hebben en hoe kunnen we onze energie het beste gebruiken?

Het bewust managen van je energie moet je doen, ervaren. Je kan een plan maken, maar de ervaring doet het voelen. Dat betekent dat je in eerste instantie voor jezelf op een rijtje kan zetten waar je energie van krijgt en waar je energie verliest. Er zijn diverse factoren die met elkaar te maken hebben en die de energievoorraad bepalen. Als je meer energie verbruikt dan dat er in de voorraad zit heb je een probleem. Het gaat om de balans tussen je gezondheid, gedrag (met je karaktereigenschappen), omgeving, gedrag en de rust die je jezelf gunt. Gezondheid heeft alles te maken met wie je bent en hoe je in het leven staat. Een goede gezondheid behouden betekent dat je je eigen grenzen moet kennen en dat je goed naar je lichaam luistert. Daar gaat het bij veel mensen al mis. Er zijn mensen die chronisch moe zijn, maar zeggen dat ze dat niet zijn. Ze luisteren niet naar hun lichaam, draven door en kijken heel raar op als ze ineens ziek worden. Het spreekwoord 'voorkomen is beter dan genezen' bestaat niet voor niets en zegt eigenlijk al alles. Beter erkennen dat je moe bent en aan rust toe bent dan door te blijven draven. Je hebt echter ook mensen die zo lang rust nemen dat ze moe van zichzelf worden en ook geen energie meer hebben. Dat is een situatie die op een andere manier moet worden aangepakt. Een psychotherapeut in Nederland neemt zijn cliënten die geen energie meer hebben, maar waar geen duidelijke lichamelijke ziekte te vinden is mee de bergen in waar ze een week lang creatief bezig zijn met beeldhouwen, timmeren en zagen en veel wandelen. Veel van zijn cliënten voelen zich beter, hebben meer energie en kunnen weer beter functioneren binnen hun gezin en op hun werk. Thuiszitten en niets doen maakt mensen somber en medicijnen helpen op den duur ook niet meer.

De beslissing wat te doen bij ernstig energieverlies heeft alles te maken met het karakter en gedrag van de persoon. Erkennen dat er iets dient te veranderen is een eerste stap, maar veranderen is lastig en waar begin je? De belangrijkste onderdelen waarop gedragsverandering plaats moet vinden zijn meestal het leren omgang met stress, het leren om nee te zeggen en het creëren van voldoende rust. Een jonge vrouw, in de bloei van haar leven, voelde alle energie wegvloeien toen ze na twee weken totaal uitgeput was van het vermaken van vrienden die met vakantie naar Curaçao waren gekomen. Ze had zich helemaal laten meeslepen in het leven van de vakantiegangers terwijl ze ook haar eigen dagelijkse werkzaamheden had en van half negen tot vijf moest werken. Ze had zelfs vakantiedagen opgenomen, maar heeft die dagen niet als vakantie ervaren. Dat energieverlies ontstond omdat ze geen controle meer had over haar eigen leven. Ze wilde aardig zijn, vond het natuurlijk ook gezellig dat die vrienden er waren, maar achteraf was ze doodmoe. Achteraf zei ze ook dat ze niet voldoende 'nee' zei op alle verzoekjes of ze mee ging naar Westpunt, Klein Curaçao, zwemmen in de baaitjes.

En dan komen we bij de factor 'omgeving' die ook van grote invloed is op onze energiebalans. We leven in een wereld waarin de omgeving waarin we leven ons dwingt om continu bezig te zijn. Er zijn duizenden prikkels die we de hele dag moeten verwerken en die prikkels leiden ook vaak tot beweging, fysiek of mentaal. Op de een of andere manier is het lastig om die prikkels niet van invloed te laten zijn. Stephen Covey schrijft uitgebreid over de Cirkel van Invloed in zijn boek 'De zeven eigenschappen van effectief leiderschap'.

En dan komen we bij de rust die we onszelf moeten geven. Die rust kan je alleen zelf creëren. Een groot probleem is dat gedachten in ons hoofd als pingpongballetjes te keer gaan en niet stil zijn te krijgen. Hadden we maar een knopje om die gedachtenstroom even stil te zetten. Yoga en meditatie zijn goede methodes om tot rust te komen. Het is bekend dat bij zeer gerenommeerde bedrijven er één of meerdere directieleden zijn die aan meditatie doen. Daar lopen deze mensen niet mee te koop, omdat er nog steeds mensen zijn die yoga en meditatie als 'zweverig' zien. Yoga en meditatie brengen de geest en het lichaam tot rust en dat geeft weer ruimte voor nieuwe ideeën én het leidt tot persoonlijke balans, wat zo hard nodig is om goed te kunnen functioneren in onze maatschappij. Een goede balans leidt uiteindelijk tot een 'in- control' zijn. Mensen die uit balans zijn - om wat voor reden dan ook - raken 'uit-control', reageren sneller geprikkeld, kunnen geen oplossingen vinden voor een probleem en doen dan maar niets meer. Dit komt de persoon zelf, de organisatie waar hij werkt en de samenleving niet ten goede. Integendeel. De productie gaat omlaag, de omzet daalt en de mensen worden ziek. Een goed energiemanagement is dus voor iedereen heel belangrijk.

Puzzels.

PRIJSPUZZEL

HORIZONTAAL:
2. Gebrek; 6. ontlopen; 12. begin; 15. kerkgezang; 17. kloosteroverste; 18. tandkarpertje; 20. sortering; 21. voor; 22. muzikant; 25. buurt; 26. opgelucht ademhalen; 29. hoofddeksel; 30. ketting zonder einde; 33. rivier in Tsjechië; 35. handelsterm; 37. lor; 39. duivenhok; 40. erudiet; 42. vogel; 43. stad in Japan; 45. plaaggeest; 46. ontzag; 48. oude naam voor Thailand; 50. beroep; 51. leer van de ritmen; 52. rustig.

VERTICAAL:
1. In zee vooruitstekende hoge landpunt; 2. slot (D.); 3. machinepistool; 4. avondgebed; 5. Frans voegwoord; 7. keurmerk; 8. arts; 9. roem; 10. smal; 11. oord; 13. wachthuisje; 14. herkauwend zoogdier; 16. edik; 18. priem voor leerwerk; 19. bijdehand; 23. godin van de vrede; 24. hevig verliefd; 26. scharnier van een hengsel; 27. teug; 28. terug; 29. met een last bezwaard; 31. oorlogsvloot; 32. in dit geval; 34. verhoogde toon; 36. ploeg; 38. deel van een etmaal; 40. spotvogel; 41. kledingstuk; 44. einder; 47. kreet; 49. persoonlijk vnw.; 50. heilige.

1	■	2	3	4	5		■	6	7	8	9	10	■	11
12	13					■	14	■	15				16	
17					■	18		19	■	20				
21			■	22	23				24		■	25		
■		■	26								27	■		■
28	■	29					■	30				31	■	32
33	34			■	35		36			■	37		38	
39			■	40						41	■	42		
43			44		■	45			■	46	47			
	■	48			49	■		■	50				■	
51							■	52						

Uit de inzendingen van de Amigoe-puzzel van vorige week is als winnaar van de weekprijs van 25 gulden getrokken:

Zulaika Kelly
Luna 28
Aruba

Sivard Cardoze
Francia 39
Curaçao

De winnaar kan zijn/haar prijs na identificatie ophalen op het kantoor van de Amigoe. Curacao: Kaya Fraterna di Skèrpènè z/n tot drie uur n.m. Aruba: Patiastraat 13, tijdens kantooruren. Bonaire: Shon Ma Carolina, Kaya Nikiboko Noord 18.

Oplossingen moeten zowel op Curaçao als Aruba zijn ingediend op woensdag voor 12:00 uur. Gelieve duidelijk op de enveloppe te vermelden: Amigoe-puzzel. Vanuit Bonaire kan de oplossing gefaxt worden naar Curaçao: (00599-9) 767-4744.

SUDOKU

Schrijf alle cijfers 1 t/m 9 in alle verticale kolommen, alle horizontale rijen én in alle vierkantjes van 3 x 3 vakjes.

LIGHT

2		6	8					1
1		5		3			4	
					2	5		3
	6		5	2	4			
5				8	6			
		8				1		6
		2	3				7	
	8				7	9		
9		7	4				3	

HEAVY

	4		6		1			3
							2	
		3	5				6	1
					4	8		5
2		5						
	6							
9								
			1		3	4		
8		2						

OPLOSSINGEN VORIGE KEER

Light

5	6	1	2	8	4	7	9	3
8	3	2	5	9	7	1	6	4
4	7	9	1	6	3	8	2	5
3	2	4	9	1	6	5	7	8
1	8	6	7	4	5	9	3	2
7	9	5	3	2	8	6	4	1
6	5	8	4	3	9	2	1	7
2	4	7	6	5	1	3	8	9
9	1	3	8	7	2	4	5	6

Heavy

6	5	7	2	1	3	8	4	9
1	9	3	4	5	8	2	6	7
2	8	4	9	7	6	3	5	1
4	3	1	6	9	7	5	2	8
9	2	6	1	8	5	7	3	4
5	7	8	3	4	2	9	1	6
8	6	9	5	2	4	1	7	3
3	1	5	7	6	9	4	8	2
7	4	2	8	3	1	6	9	5

Cryptogram:
Horizontaal: 1. IJdel; 4. afval; 7. rijkaard; 8. aas; 9. gis; 10. divisie; 12. geleerd.
Verticaal: 2. Diva; 3. Landes; 4. afhandig; 5. vers; 6. lokaas; 9. geld; 11. vel.
Woordzoeker:
AANPRIJZING

ZWEEDSE PUZZEL

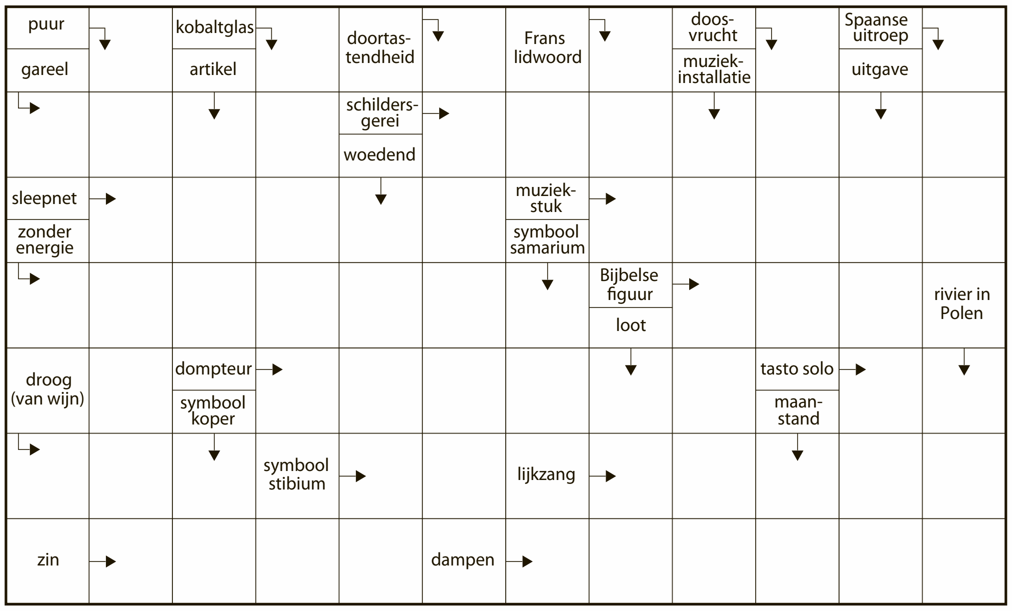

CRYPTOGRAM

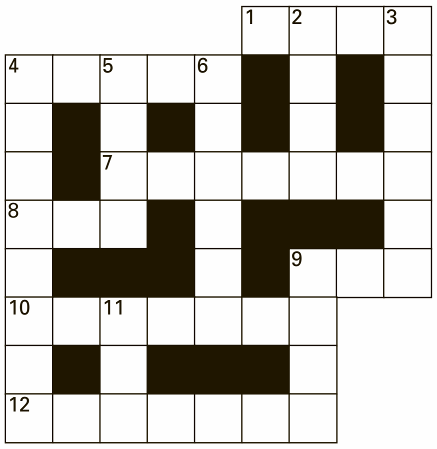

HORIZONTAAL:
1. Veiligheid ter afsluiting (4); **4.** Doorgaans het maximum (5); **7.** Gebruikelijk eten voor gedetineerden (7); **8.** Een expert weet alles van deze toon (3); **9.** Gezet door een schoenmaker om dwars te zitten (3); **10.** Vloeistof van Molière (7); **12.** Hierin zitten de wintertenen (7).

VERTICAAL:
2. Geen passende kleding in een autogarage (4); **3.** Au, een dode boom! (6); **4.** Volgens de koningin is één van de ouders niet dom (8); **5.** Geen ruzie in het verleden of in de toekomst (4); **6.** Die vogel geeft een insect aanzien (6); **9.** Door de Beatles opgenomen toen ze in nood zaten (4); **11.** Het is voor elkaar als dit brood dik is (3).

WOORDZOEKER

S	C	H	O	O	N	M	A	A	K	B	D	IJ
N	A	G	A	L	M	S	I	O	K	N	S	C
E	H	R	R	K	E	M	O	R	E	D	E	W
E	IJ	V	IJ	T	K	R	E	P	A	G	O	V
U	F	O	T	S	T	E	O	Z	N	K	S	W
W	L	L	G	S	M	L	N	E	W	O	E	K
B	E	D	N	L	S	I	T	B	L	A	R	L
R	G	O	I	O	A	S	D	E	A	U	A	U
I	O	E	L	A	A	S	D	D	J	R	D	I
L	V	N	E	L	L	A	V	R	E	E	N	Z
L	P	I	T	T	Z	O	E	E	A	L	O	E
U	O	N	S	S	N	D	O	I	Z	A	Z	N
S	O	G	E	U	N	A	A	G	G	E	W	A
I	L	M	O	O	E	E	D	I	I	D	L	A
E	A	E	W	A	T	E	R	N	I	M	F	R
D	S	L	E	U	T	E	L	G	A	T	A	N

In deze mengelmoes van letters zijn al de onderstaande woorden verstopt. Streep alle woorden door. De resterende letters vormen dan regel voor regel van links naar rechts gelezen de oplossing van deze puzzel.

AARDS
AMIGO
ANDANTE
BEDREIGING
DAMESZADEL
DEALER
DELOS
DIALOOG
GAPER
GLASVEZEL
GRENS
HAKKENBAR
ILLUSIE
KLUIZENAAR
LOONSTROOK
LOOPVOGEL
LOSLOPEND
MIRAKEL
NAGALM
OMMEZWAAI
ONDERJURK
ONTLASTEN
RIJSMIDDEL
SCHOONMAAK
SETTLER
SLEUTELGAT
SNEEUWBRIL
VISUEEL
VOLDOENING
WATERNIMF
WEDEROM
WEGGAAN
WODKA
WOESTELING
ZOETSTOF
ZONDARES

© Puzzelland/140920

Zweedse puzzel

■	M	■	G	■	F	■	A	■	H	■	A
I	E	M	E	■	I	N	E	G	A	A	L
■	N	E	T	E	L	■	T	A	N	T	E
E	S	P	A	R	T	O	■	L	D	H	■
■	A	■	L	E	E	M	T	E	■	E	A
M	A	W	■	I	R	■	A	R	E	N	A
■	P	A	U	S	■	S	L	Ÿ	P	E	N

Prijspuzzel

K	■	B	A	R	A	K	■	S	J	E	R	P	■	G
I	D	E	A	A	L	■	O	■	R	O	E	R	E	I
W	E	L	N	U	■	B	R	A	■	S	M	O	E	S
I	E	L	■	Z	E	E	K	L	E	I	■	P	U	T
■	L	■	V	E	R	T	A	L	I	N	G	■	W	■
G	■	M	A	N	N	A	■	I	N	E	R	T	■	U
A	S	E	R	■	S	M	A	A	D	■	M	I	T	S
P	O	N	■	S	T	E	N	G	E	L	■	E	E	A
P	L	A	T	O	■	N	O	E	■	A	R	R	E	N
E	■	G	A	D	E	■	A	■	M	O	O	I	■	C
N	I	E	M	A	N	D	■	I	N	S	I	G	N	E

Bestemming Curaçao.

'Een soort thuiskomen'

Naam: Georgine Acton
Komt uit: Suriname
Aantal dagen: -
Verblijft bij: -

Tekst en foto: **Roxanne Martha**

De in Suriname geboren Georgine Acton is op Curaçao op doorreis naar Nederland. Acton, die nu 69 jaar is, ging in 1963 naar Nederland voor een studie maatschappelijk werk. Naast haar studie werkte ze bij de Raad voor de Kinderbescherming. Na haar studie, die ze in 1973 voltooide, werkte ze onder meer als maatschappelijk werker en maakte later de overstap naar de Jeugd- en Zedenpolitie. Na verschillende kaderfuncties te hebben bekleed bij de gemeente Utrecht en het politiekorps, werd ze in 2001 benoemd tot Commissaris van Politie te Utrecht. Door de jaren heen heeft Acton zich gespecialiseerd op het gebied van huiselijk geweld en heeft met die kennis in Nederland een unit opgezet die zich specifiek met die problematiek bezighoudt.
Inmiddels is Georgine met pensioen, maar dat betekent niet dat ze niet meer actief is. "Ondanks mijn pensioen blijf ik een bezige bij", zegt ze lachend. "Momenteel ben ik docent leiderschap op de politieacademie in Suriname." Daarnaast reist ze regelmatig in de regio om tijdens conferenties als gastspreker te vertellen over onder meer 'vrouw en werk' en huiselijk geweld.

Acton doet ook werk voor de Surinaamse overheid. In verband met de wet 'Opvanginstellingen voor personen' is ze bezig met het opzetten van drie huizen waar kinderen in crisis kunnen worden opgevangen en begeleid. Uitgangspunt hierbij is altijd om te werken naar een terugplaatsing van deze kinderen bij hun familie.
Aan het begin van dit artikel is te zien dat het aantal dagen op Curaçao en de verblijfplaats ontbreekt. Dat komt omdat Acton niet heeft overnacht op Curaçao. Ze landde 's morgens om kwart voor acht met de Insel Air-vlucht vanuit Suriname en vloog 's middags met de KLM naar Nederland. Ze had dus enkele uren om te vullen, terwijl ze op haar volgende vlucht wachtte.
Wat doet iemand als Acton als ze een aantal uren moet wachten op haar volgende vlucht? "Op Curaçao komen is een soort thuiskomen", legt ze uit. "Op uitnodiging van de Curaçaose organisatie van geüniformeerde en gewapende vrouwelijke ambtenaren, MUA, heb ik een paar jaar geleden een lezing gehouden over huiselijk geweld. Het contact met de bestuursleden van MUA is sindsdien heel hecht gebleven. Vandaar dat ik nu ook aanwezig mocht zijn bij hun lunch die ze hadden gepland om te brainstormen over de toekomstige visie van de organisatie. 's Morgens heb ik kennisgemaakt met een Afrikaanse mevrouw die in Nederland docent maatschappijleer is. Ook met haar heb ik een interessant gesprek gehad. Het is dus een goed bestede ochtend en voormiddag geweest."
Ook Nederland is een thuis voor Acton. "Ik woon namelijk afwisselend in Suriname en in Nederland. Hoe lang ik in Nederland blijf, is altijd afhankelijk van de activiteiten op mijn agenda. Nu ga ik naar Nederland voor een familiefeest. Mijn zoon wordt 45. Het is een mooie leeftijd voor een groot feest, maar mijn zoon houdt niet zo van grote feesten. Hij vindt het wel heel leuk als de hele familie bij elkaar komt."
Acton gebruikt haar tijd in Nederland ook voor klussen aan haar huis in Maarssen. "Ik denk dat vooral mijn tuin toe zal zijn aan wat onderhoud", zegt ze lachend. "Ik ga nu voor tien dagen naar Nederland. Normaal blijf ik langer in Nederland, maar ik moet op tijd terug naar Suriname omdat er binnenkort examens zijn op de politieschool."